

Sak			
Diverse: Gamlegrendåsen, Kongsberg. Reg. n.m. Johan Jarnæs.			
Dok.nr.	Dato	Dokument (type, tittel)	Merknader
1.		Div. stekun Höglin + fotos. (Rapport mangler)	
	14.6.85	Notat. T.H. Haraldsen om bevaring, fastslår lokkevesen på åsen.	
	27.1.86	Fra Kunstslagen vedr. arkivdel i hilseskrevet hans huse. Kopi fra Geir Helge over ark. i Kunstslagen. 40/Johan Jarnæs.	
	4.11.87	Følge brev og deir fotografier fra Johan Jarnæs.	
	- .12.87	Fra Jarnæs, kartblad Kongsberg CD 39-5r2 og CD 039-1-32	
	9.5.88	Brev m/kartskisseren Johan Jarnæs.	
	18.6.88	Brev. Johan Jarnæs, med kopi av brev fra Bergverksmuseet i Bochum. Kart med fem i kauskjenn området.	
	30.6.88	Notat med skisser av nye fem. Joh. Jarnæs.	
	27.6.88	Brev. J. Jarnæs om steinsetninger.	
	30.6.88	Bevaringsrapport. AEC.	
	6.12.88	Fra Johan Jarnæs om bevaring, kauskjenn parring på rapport	
	12.12.88	Revisjonsrapport og sammendrag av femme på slaget Gamlegrendåsen.	

RAPPORT FRÅN EN KULTURGEOGRAFISK UNDER-
SÖKNING AV BOLIGFELT E, GAMLEGRENDÅSEN,
KONGSBERG KOMMUN.

Utförd av Stefan Höglin

En preliminär rapport från en kulturgeografisk undersökning på Gamlegrendåsen, Kongsberg kommun.

I samband med att en regleringsplan har upprättats för en ännu ej utbyggd del av Gamlegrendåsen (boligfelt E) utfördes en översiktlig undersökning av området. Arbetet utfördes på uppdrag av Tom Haraldsen och hade som syfte att karaktärisera den verksamhet som bedrivits där samt om möjligt datera de terrängbundna spåren. En viktig uppgift därvid lag har varit att avgöra hurvida materialet kunde skiktas kronologiskt.

Undersökningen bedrevs under 5 dagar, varav 3,5 i fält och koncentrerades till övervägande del till boligfelt E. I detta område registrerades ca 75 fossila element, vilka sedermera kommer att karteras av Kongsbergs kommun (ref. Vebjørn Ruud). Av dessa undersöktes två på arkeologisk väg (se nedan). Utöver fältarbetet slöts även en ytlig bekantskap med den kunskap som redan tycks finnas om Gamlegrendåsen.

Kunskapsöversikt

Det fossila kulturlandskapet på Gamlegrendåsen har traditionellt betraktats i samband med den röjningsverksamhet som bedrivits av gruvarbetarna i Kongsberg. Dessa lyckor, varav boligfelt E utgörs av två, anses vara resultatet av aktiviteter som inletts på 1600-talet och bedrivits till och med 1800-talet.

Röjningsverksamhetens omfång framgår med all tydlighet på den serie av kartor från 1794, 1802, 1829 (se bilaga 1) och 1843 där lycksystemet finns karterat. På dessa är de lyckor som omfattas av föreliggande rapport fullt identifierbara och framstår där som en liten del av ett gigantiskt system som sträcker sig över flera km² på ömse sidor om Lågen. Systemet är sammanhållet

av praktfulla fägatssträckningar som tycks ha förbundet systemets alla delar med stadsområdet.

Initiativet till röjningsverksamheten tycks av allt att döma ha utgått från arbetarna själva med myndigheternas goda minne. 1741 hade verksamheten dock nått ett sådant omfång att vidare röjning förbjöds och det redan utbyggda systemet reglerades, varvid kontrollen lades under myndigheterna. Aktiviteterna fortsatte emellertid. Vid mitten av 1800-talet skedde ett skifte vid vilket arbetarna fick köpa lyckorna för en "billig" penning. Hurvida områdena ägdes eller arrenderades innan denna tidpunkt är dock oklar för mig.

Även den verksamhet som bedrivits på själva lyckan tycks vara relativt väl belagd. Denna kan i hög grad beskrivas som extensiv, och lyckorna verkar främst ha utnyttjats som betesmark, för foderproduktion samt för odling av trädgårdsväxter. Av 1800-talsprotokoll framgår det att en person kunde ha tillgång till flera lotter. Av den mycket skiftande kvalitén lyckorna emellan, vilket jag kunde konstatera vid en översiktlig recognisering, torde detta ha varit av nöden om brukaren velat tillförsäkra sig en så bred utkomst som möjligt. En del av lyckorna består nämligen till 90 % av hållmark och kan inte ha tjänat till något annat än till bete medan andra är rikt försedda med säncor, lämpliga för foderproduktion och viss mån för odling.

Finns det då några skäl för att hävda att det kan dölja sig äldre drag hos detta, så väldokumenterade, lyckssystem som i sådana fall skulle ha sitt ursprung före det att Kongsberg etablerats? Detta kommer att kommenteras i sluttet av rapporten och då utifrån fältmaterialet. Här kan man dock peka på de bebyggelsehistoriska förutsättningar som finns i området.

Källmaterialet för en bebyggelsehistorisk analys av Kongsbergområdet är enligt uppgift från O.A. Helleberg (historielaget) synnerligen magert. Området tycks dock hysa några bronsålderrösen (vilka jag dock inte har ägnat någon tid). Några belägg för aktiviteter under järnålder eller medeltid tycks emellertid inte finnas. Den gård som ligger närmast lycksystemet, Tisle gård, omnämns först på 1600-talet och då i samband med att den såldes vid upprättandet av en såg. Innan dess har den av allt att döma utgjort en torpbebyggelse. De förindustriella bosättnings-

aktiviteterna verkar istället stå att finna runt Hedenstad k:a, där det finns gårdar med gravfält, samt i den bördiga Veungsdalen. Från det senare området finns det muntliga traditioner som gör gällande att man därifrån bedrivit sätesdrift i Kongsbergsområdet. Enligt denna tradition skulle det emellertid vara den västra sidan av Lågen som utnyttjats.

Förutsättningarna för att ett så pass perifert område som Gamlegrendåsen skulle ha hyst någon form av förindustriell agrarekonomi är av dessa skäl mindre trolig. Man torde väl i sådana fall snarare ha valt den trots allt (geologiskt sett) potentiellt rikare dalbotten i första hand. Å andra sidan har jag inte haft tid att fördjupa mig i bygdens bebyggelsehistoria och geologiska förutsättningar för att våga mig på allt för säkra slutsatser.

Fältarbetet

Allt som allt registrerades ca 75 rösen och andra röjningsanläggningar inom dessa två lyckor. Rösena varierar allt från välvälvda (ca 0,50 m) till flacka (ca 0,10 m) stensättningar med diametrar från 1 till 3-4 m.

En annan form av röjnings-anläggningar är de väl-lagda murar (stenkistor) som först framstod som hägnadsrester men som vid en närmare granskning visade sig vara lämningar efter röjningsarbete. Denna formtyp finns dessutom belagd i historiskt material från andra håll i Norge, exempelvis i Bierkreine, Rogaland där de även tycks ha fungerat som vindskydd (Christensen, A.L., 1985). Med tanke på att de berörda delarna av Gamlegrendåsen en gång varit skoglösa och i högre grad än i dag varit utsatta för väder och vind kan man mycket väl tänka sig en sådan funktion även där.

I kontrast till röjningsrösena framträder en annan typ av rösen som ligger på ren hållmark utan att ens anknyta till fruktbarare terräng. Dessa är oftast mycket små och består till övervägande delen av småsten (0,10 m). Funktionen är tills vidare

oklar (se dock nedan).

Majoriteten av alla röjningsanläggningar återfinns på sidorna av sankna områden. En del dock på vad som kan vara odlade ytor.

De senare är emellertid svåra att identifiera. En orsak är naturligtvis den för inventering så besvärliga vegetationen (blåbärsris). En annan, kanske viktigare, är förmodligen odlingstekniken. En inte allt för vågad gissning är att det rör sig om spadbruk som ju inte efterlämnar några markanta terrängspår. Ibland kan man emellertid iakttä att matjorden försiktigt välver sig över en håll så att man kan ana en terrasskant. Att man har odlat är dock uppenbart av den på flera ställen humusrika matjorden att döma. Några större arealer har det dock säkerligen inte rört sig om.

In till fägatan återfanns lämningar efter bebyggelse i form av ena hörnet till en syllram. Detta hus finns förövrigt markerat på kartan från 1829 (bilaga 1).

I syfte att datera områdets upptagande för brukning och huvudelementens uppförande genomfördes två grävningar. Dels genom ena fägatsmuren (sch. 1) och dels genom ett röse (sch. 2). Båda grävdes iform av 1 m breda schakt.

Schakt 1 (se bilaga 2)

Muren, som delvis var utrasad, bestod av två rader med stora stenar mellan vilka mindre stenar lagts. Det är således frågan om den klassiska dubbelmuren, som åtminstone i Sverige har tillskrivits en relativt ung historia (1700-tal och framåt) (Myrdal, J. 1977). Denna typ har i allmänhet haft en påbyggnad av trä då den inte har förslagit att hålla småfäet (får, getter) ute.

Under muren, i direkt kontakt med basstenarna återfanns ett kollager, vilket viss mån även var bevarat i fägatsdelen. På den inhägnade delen saknades det emellertid. Där var kolet istället uppblandat med

matjord. Under kollagret kom ett vitt (urlakat) skikt varunder det röda anrikningstagret tog vid. Jorden bestod till övervägande del av sand. I matjorden gjordes fynd av benfragment samt glaskärvor. Detta material härrör troligtvis från avskrädes material som påförts marken i jordförbättrande syfte.

Från kollagret togs ett prov för C14-datering.

Schakt 2 (se bilaga 2)

Schaktet grävdes genom ena hälften av ett röse så att rösets mittaxel utgjorde schaktprofilen. Anläggningen var uppbyggt som ett tämligen typiskt röjningsröse med de stora stenarna på botten och de mindre ovanpå. I övrigt innehöll schaktet en likadan lagerföljd som sch. 1. Från kollagret som även här låg i direkt kontakt med de undre stenarna togs ett kolprov.

Grävningarna visar att området inledningsvis har brandröjts varefter fäгатans murar har uppförts och stenröjningsarbetet har vidtagit. De observationer som nu föreligger ger således sken av att lyckan har "iordningställt" under ett och samma skede. Stenmurens unga formtyp och dess direkta kontakt med kollagret skvallrar om att området tagits i anspråk i relativt sen tid och gör att man utan andra misstankar kan återknyta till vad man redan vet om lyckssystemet (se ovan).

De enda element som faller ur ramen är de rösen som ligger på hållmark och som inte kan knytas till övrig verksamhet. Med tanke på att det i historisk tid tycks ha bedrivits fädrev över åsen kan man gissningsvis tolka dessa som någon form av ledmarkeringar. Men man bör inte glömma att det finns fornlämningar från bronsåldern i området innan en slutgiltig tolkning görs.

Min bedömning är således att området tagits i anspråk i relativt sen tid, eventuellt under andra hälften av 1700-talet då nöden bland arbetarna och deras familjer var som störst. Detta gör emellertid inte området mindre intressant. Tvärtom så representerar detta stycke fossila kulturlandskap en inte oviktig del i Norges och inte minst i Kongsbergs sociala historia. Man kan därför hoppas att åtminstone delar av systemet kommer att bevaras för framtida generationer.

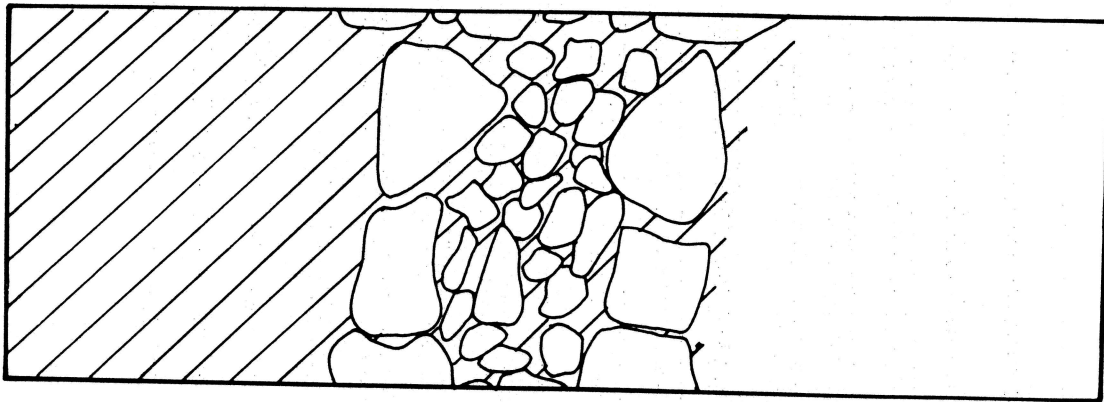
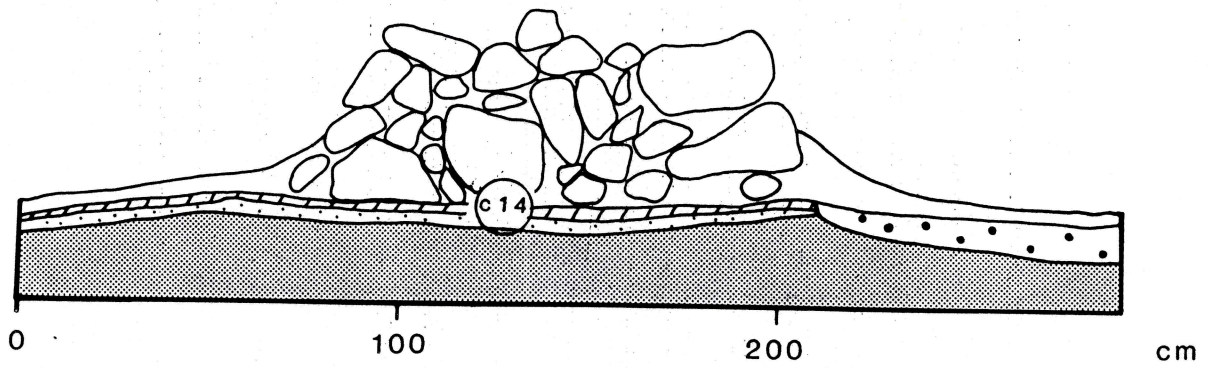
Stefan Höglin

Följande källor har refererats:

Christensen, Arne Lie	Fra haug ok heidi 3186 nr 2 1985
Myrdal, Janken	3-betygsuppsats i Etnologi
Gruvmuséet i Kongsberg	
O.A. Helleberg	Historielaget (Kongsberg).

Gamlegrendåsen
Boligfelt E
Kongsberg kommun

SCHAKT 1 (Fägatsmur)

Kollager

Blekjord/sand

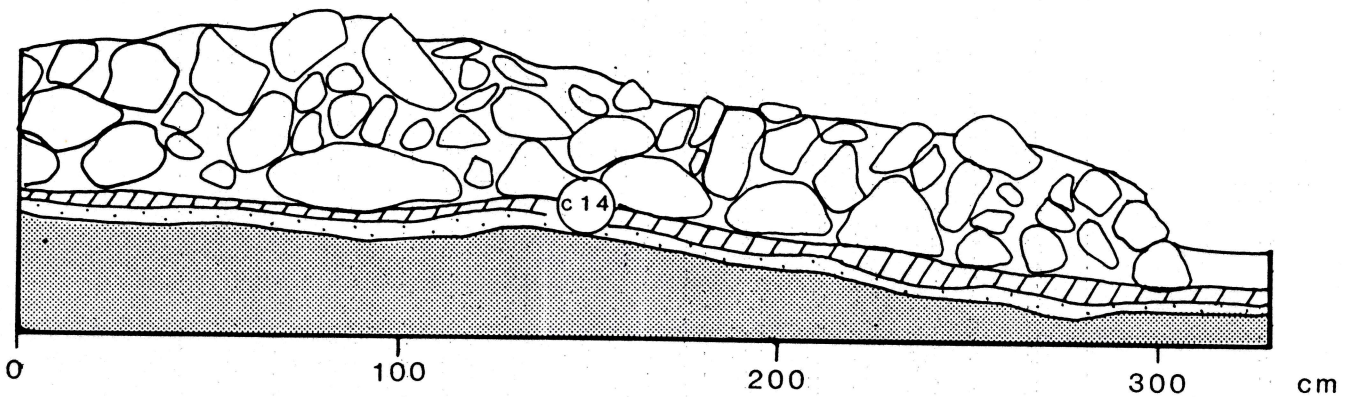

Matjord/kolblandad

Rostjord/sand

SCHAKT 2 (Röjningsröse)

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

Bilaga 1.

TISK

E. Bro

KULTURGEOGRAFISKA INSTITUTIONEN

Kungstensgatan 45 • Stockholm Va

Telefon 34 08 60 (växel)

Hej Tom

Jag beklagar att jag
ej har fått ändran
or vagnen förrän nu
men jag har varit
på fältarbete.

Som du kommer att
märka av rapporten
är jag tåmlig - trivs
säker på dateringar etc
redan nu, så någon
större ändring i den
kommer troligen inte
att ske.

Den slutgiltiga rapporten
kommer dock att kompletteras →

med karteringskartan
(som Rovel lovade att
komma ut för och skicka
till mig) samt C14-datering.

Bästa proven, som jag
nu översänder, innehåller
rikligt med kol, så
nägra problem torde de
inte innebära

Dessutom översänder jag
en foto roll för framtagning.

Dessvärre glömde jag
din skärsliv i Kongsberg.

Övrigt material lovade
Christian att vidarebefodra
till dig
Hör av dig och kommentera
rapporten

Stefan

Tulegatan 4B
172 40 Sandbyberg
08-281166

Torn

Jag har lyckats
slarva bort mitt
original av rapporten
från Rannegrand åsen.

Kan du skicka mig
en kopia på kopian?

Det är ganska bråttom
efter som man bett
mig att skriva en
artikel i Langslågen

Stefan

FOTOLISTA ÖVER ÖVER DE FOTOGRAFIER SOM TOGS I SAMBAND
MED UNDERSÖKNINGARNA PÅ GAMLEGRENÄSEN, KONGSBERG

Nr

0	Schakt 1	:	genom fätgatsmur efter framrensning Från nordväst
1	- "	- :	som ovan , från väst
2	- "	- :	Kollager under fägatsmur, från norr
3	- "	- ;	Matjordslager, från nordväst
4	- "	- :	Från väst
5	- "	- :	Grundstenar, lod, från norr syd
6	- "	- :	som ovan
7	- "	- :	Murprofil, från syd
8	- "	- :	- " - , från norr
9	- "	- :	Grundstenar, f lod från norr
10	- "	- :	Murprofil samt del av fägata från norr
11	- "	- :	från nordväst
12	- "	- :	Murprofil från norr
13	- "	- :	Lod från norr
14	- "	- :	Efter det att en grundsten avlägsnats. från väst, (samt kollager under densamma)
15	Schakt2	:	Röse 49 efter avtorvning, från ost
16	- "	- :	som ovan, , från öster.
17	- "	- :	som ovan , från väster
18	- "	- :	Profil, från öster
19	- "	- :	Kollager under röset, från öster
20	- "	- :	från norr
21	- "	- :	som ovan
22	- "	- :	Nordöstra delen av Sch 2 med kollager från sydväst
23	- "	- :	Profil från öster

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

0 0A

1 1A

2 2A

3 3A

4 4A

5 5A

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

6 6A

7 7A

8 8A

9 9A

10 10A

11 11A

5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

12 12A

13 13A

14 14A

15 15A

16 16A

17 17A

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

9 4 1 2

KODAK TX 5063

KODAK TX 5063

18 18A

19 19A

20 20A

21 21A

22 22A

23 23A

KULTURGEOGRAFISKA INSTITUTIONEN

Kungstensgatan 45 X Stockholm Va

Telefon 340866 (växel)

08-164852

Hej Tom

Skickar härmed över min timlista för det efterarbete av Gamlegrendåsmaterialet som vi kom överens om.

Jag hade tänkt att vänta tills dess att kartan ~~äxxx~~ som Ruud lovade att utföra i Aug. skulle komma. Utan den känns rapporten endast halvfärdig. Jag har emellertid inte sett till den och undrar nu om han skickat den till dig vilket i sådana fall skulle avvika från den överenskommelse han och jag träffade.

Dessutom behöver jag kartan för den artikel jag lovade skriva ~~xxxx~~ för "Langs Lågen".

Många hälsningar

Stefan

PS Bifogar även fotolista där jag ringat in de foton som kan vara aktuella för rapp.

UNIVERSITETETS
OLDSAKSAMLING

FREDERIKS GATE 2
OSLO 1

Gårds/bruksnavn	
G.nr./br.nr.	
Kommune Kongsberg	Fylke Buskerud
Sogn	Prestegjeld
Eier/bruker, adr.	
Gjelder: Reg.plan, Gamlegrendåsen II, Byplan 140	
Flyfoto	Kartref.
Innber./rapport/reg. ved: Anne-Marie Frantsen og Tom H. Haraldsen	Dato 14. juni 1985

Reguleringsplanen er en del av en større disposisjonsplan og omfattet felt E. Hele området Gamlegrendåsen består av mer enn 100 hager, brukt under bergverktider, 1700-tallet, men kan ha eldre røtter.

Felt E ligger i hovedsak over 200 m.o.h. i et svakt fallende terreng som består av svaberg og mellomliggende dyrkbare striper og myrhull. Spredte, dels regelmessige rydningsrøyser ligger vel synlig på bergflaten. Sirkulær form er det vanligste. Disse er svært regelmessige, lave og vide. De mest karakteristiske er avmerket på planforslaget. Det finnes også to større røyser som kan være gravminner. Den Ø-ligste er delt av en sti og er ca. 8 meter lang, 2 meter vid og er 0.5 meter høy. Den V-ligste ligger noe lavere i terrenget - rundrøys, og er 5 meter vid og 1 meter høy.

Gårds/bruksnavn	
G.nr./br.nr.	
Kommune Kongsberg	Fylke Buskeregud

Såvel røyser som steingarder burde kartfestes og beskrives skikkelig før utbygging skjer. Noen av røysene burde snittes vesentlig for å få trekull til radiologiske analyser.

Befaringen ble avsluttet med en generell runde på Gamlegrendåsen sammen med herr Jarnæs, jfr. I. Sælebakkes innberetning. Det meste av de fornminner han påviste er utvilsomt natur. Muligens kan hans mini "Stone Henge" være en røysbunn.

Oslo, 16. januar 1986

Tom H. Haraldsen
mag.art.

Klipp i klipparkivet

LØKKEVESENET
PÅ KONGSBERG
ET SJELDENT
NORSK KULTURMINNE

27/1/86
Tom H. Haraldsen

Er du enig i at vi gjør det slik. Det du var og så på like borti bakken her, er ikke nevnt i LL, så det sier vi vel da ikke noe om.

med vennlig hilsen

Awe Karmin

Det som er skrevet redaksjonelt på side 178 i Langs Lågen, hefte nr. 4 i fjor i forbindelse med funn på Gamlegrendåsen i Kongsberg, kan bli misforstått. Fra arkeolog Tom H. Haraldsen ved Universitetets Oldsaksamling har vi fått denne artikkelen:

- a. Det finnes en rekke spor etter dyrking på Gamlegrendåsen. Oldsaksamlingen var usikker på den bakre grense for denne aktiviteten, da det trolig har vært virksomhet der før det ble regulær gruvedrift i Kongsberg. Vi har vært og er fremdeles av den oppfatning at de mange synlige spor i området kan tillegges løkkevesenet. For å sikre oss mot at legalfredete kulturminner kunne gå tapt, har vi gjennomført en mindre undersøkelse med tilhørende kartlegging av en rekke objekter. Det er ikke fremkommet data som tyder på at løkkevesenet på Kongsberg har førhistoriske eller middelalderske røtter.
- b. Løkkevesenet, slik vi finner spor etter det på Kongsberg, er unikt i Norge som kulturminne. Det er en viktig del av det samfunnet industrialiseringen skapte. Løkkene er et minne som anskueliggjør det blodslit og den fattigdom disse første industriarbeidere har levet under. Jeg vil tro at løkkene er et monument over noe av den styggeste sosialhistorie som vårt land har opplevet.
- c. Fredning av kulturminnene på Gamlegrendåsen er et problemkompleks utenfor Oldsaksamlingens kompetanseområde. De er å anse som nyere tids kulturminner. Et slikt arbeid vil i tilfelle falle naturlig inn under bergverksmuseets virksomhet, og ligger innen fylkeskonservatorens ansvarsområde. Nevnte organer vil da også få kopi av vår undersøkelse så snart rapporten foreligger.

Kjære Tom!

4. 11. 87

Sender billeder av gravrøysler og hirstuft. (Merk "dørv stolpe" - steinblokk på ca 2 tonn). To røysler er åpnet - de andre røysler uttakke (kan ikke dreie seg om rydmjøprøysler)

Hilsen
John.

Sak

Diverse fotografier -
Bergknot og Reysen fra Johan James.

Dok. nr.

Dato

Dokument (type, tittel)

Merknader

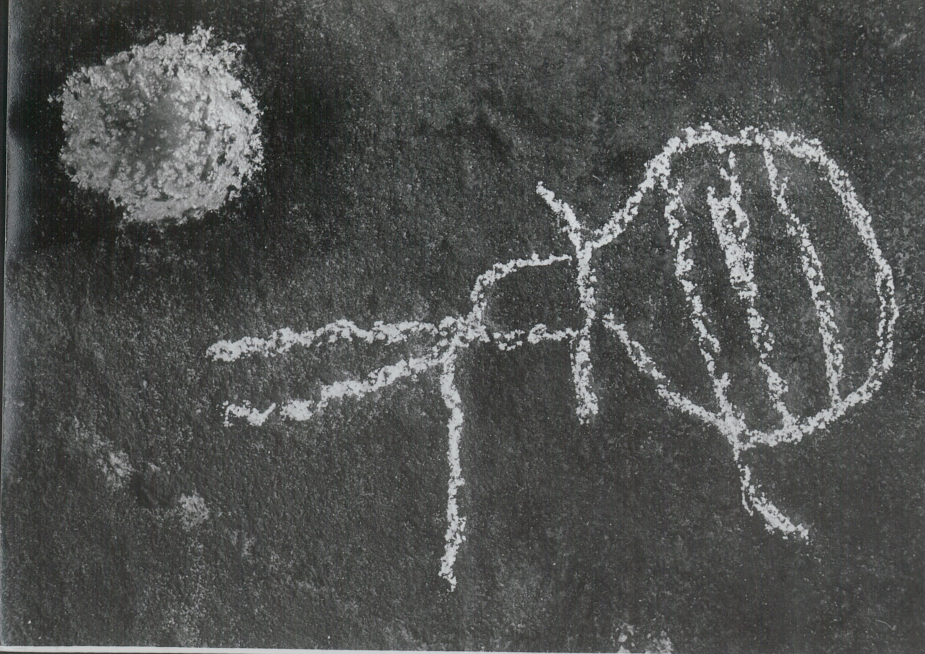

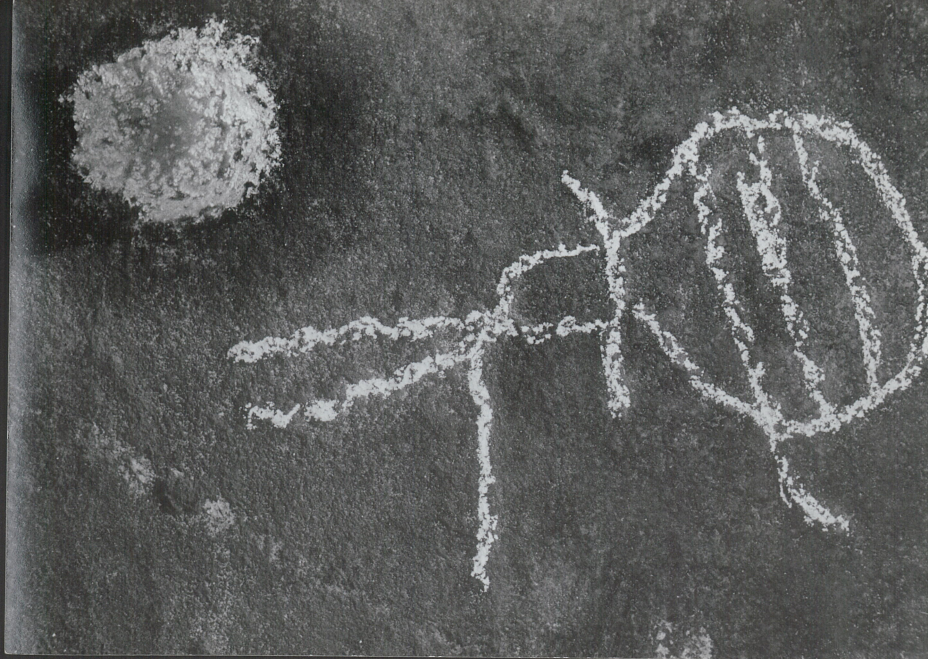
FOTO: PER HAUKELI

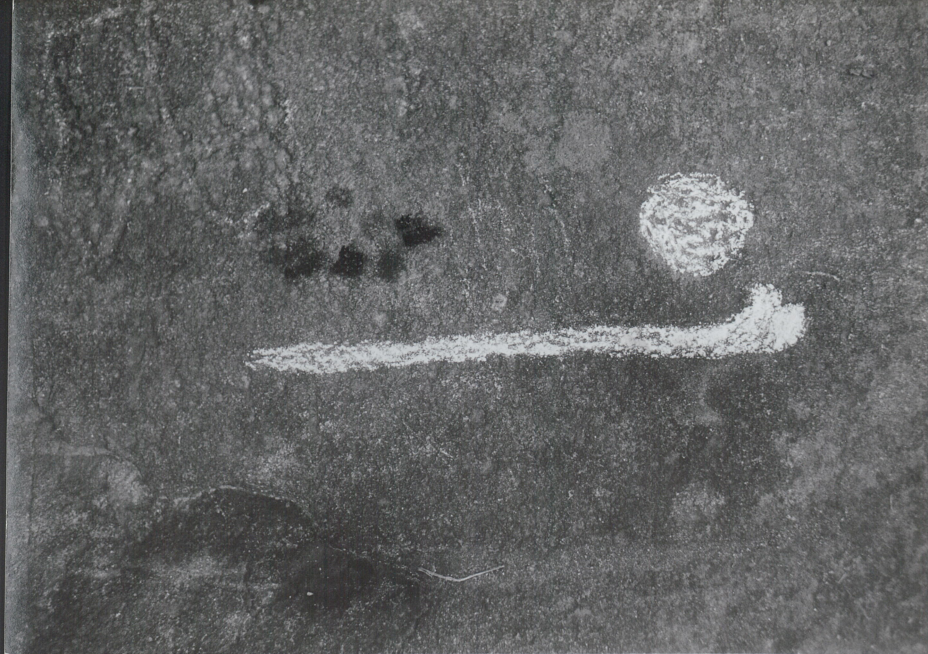
FOTO: PER HAUKELI

PLISMMIS B A BYEHERIJ
TMS BMSA1

A'

207

91

11

H

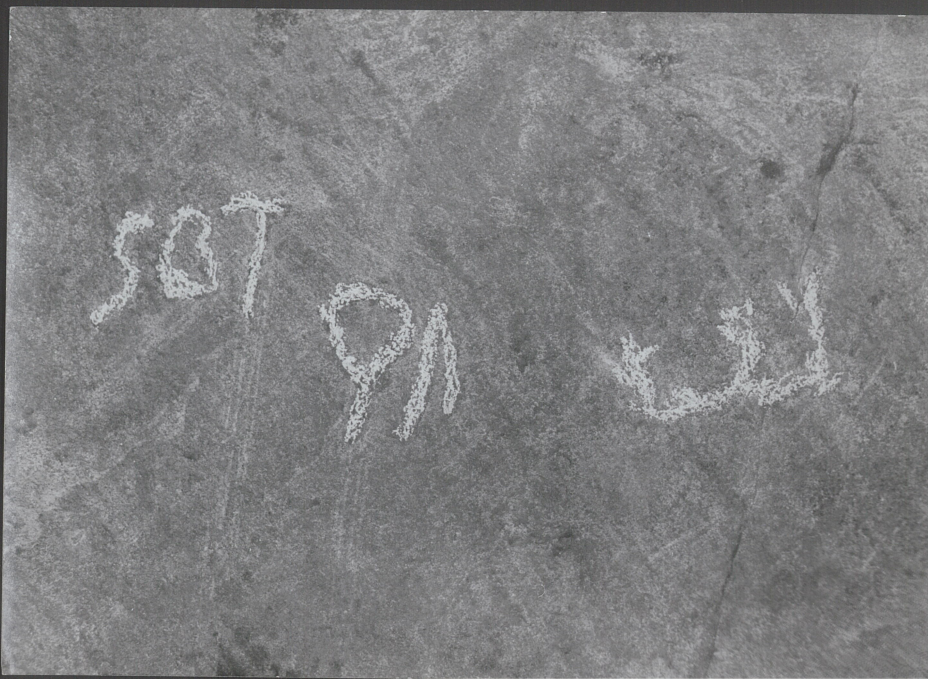
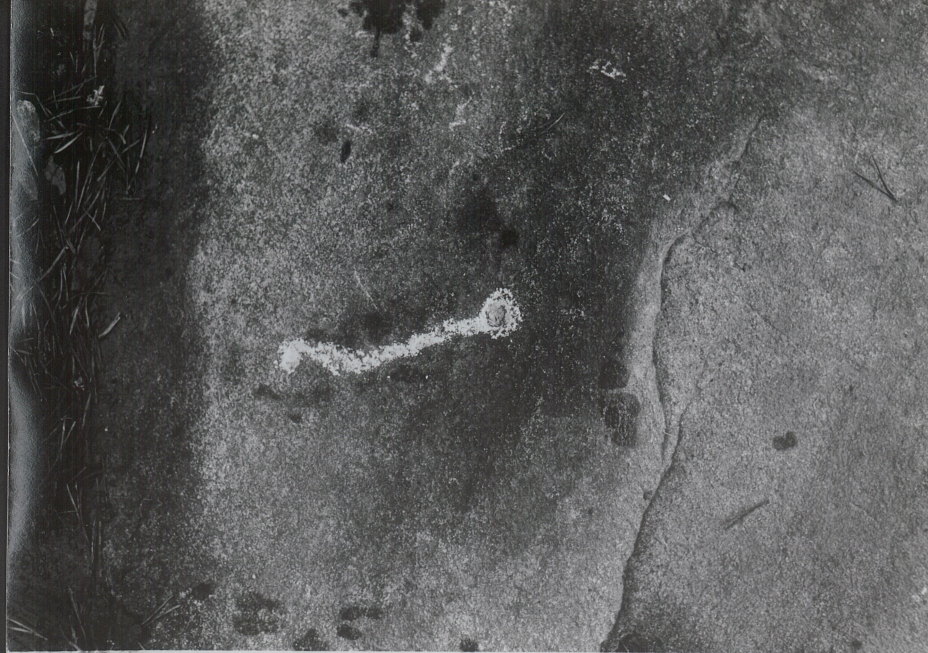
11

207 191

H

U

1907

1911

1912

H

8

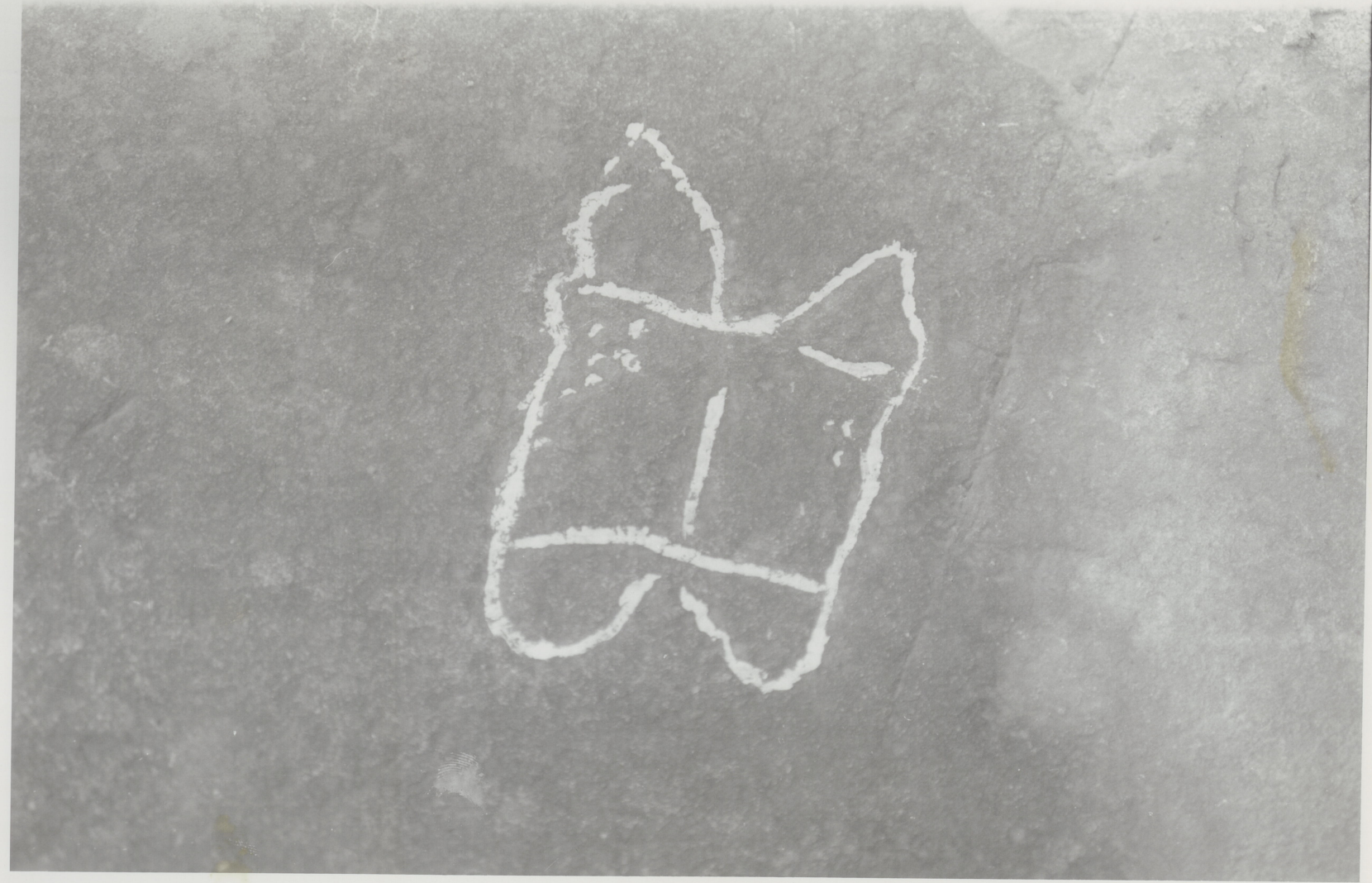
1

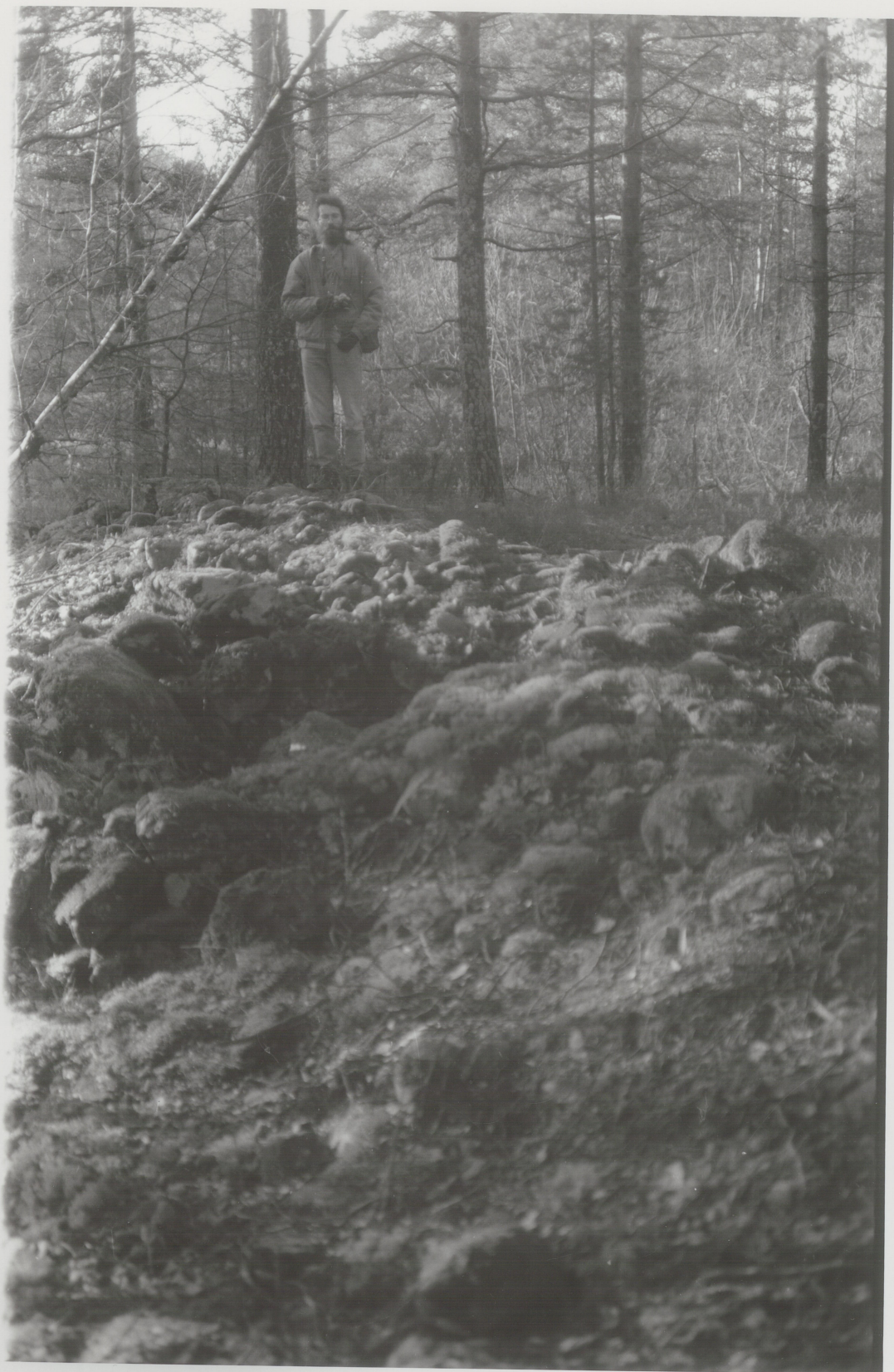

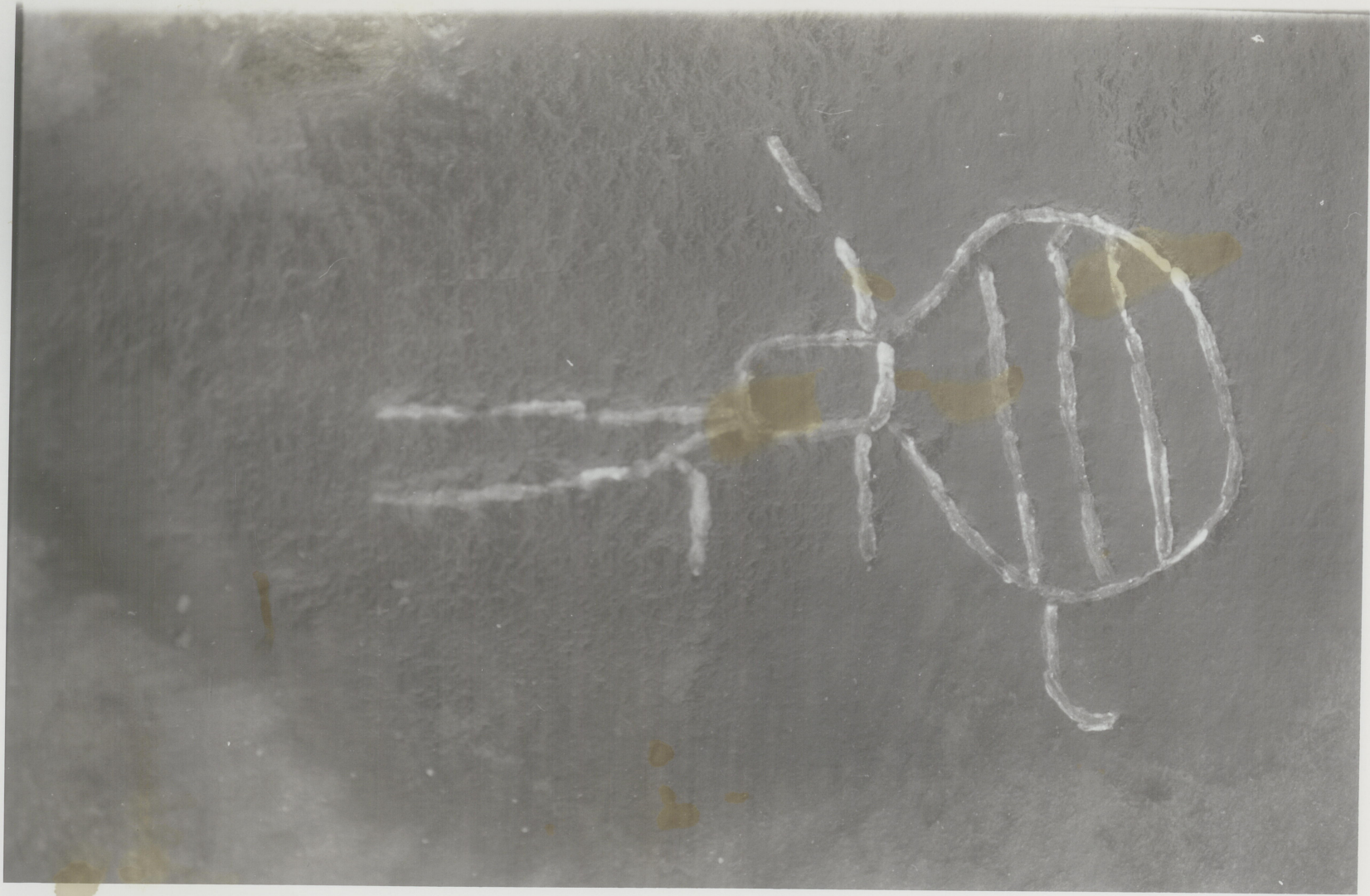

8

18

105

Det var jo kaldt so da dette blev gjort, og derfor er punkterne
ikke nødvendigvis nok placeret.

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

X 184 800
Y 58 400

Konstruert av FOTOKART A/S 1976

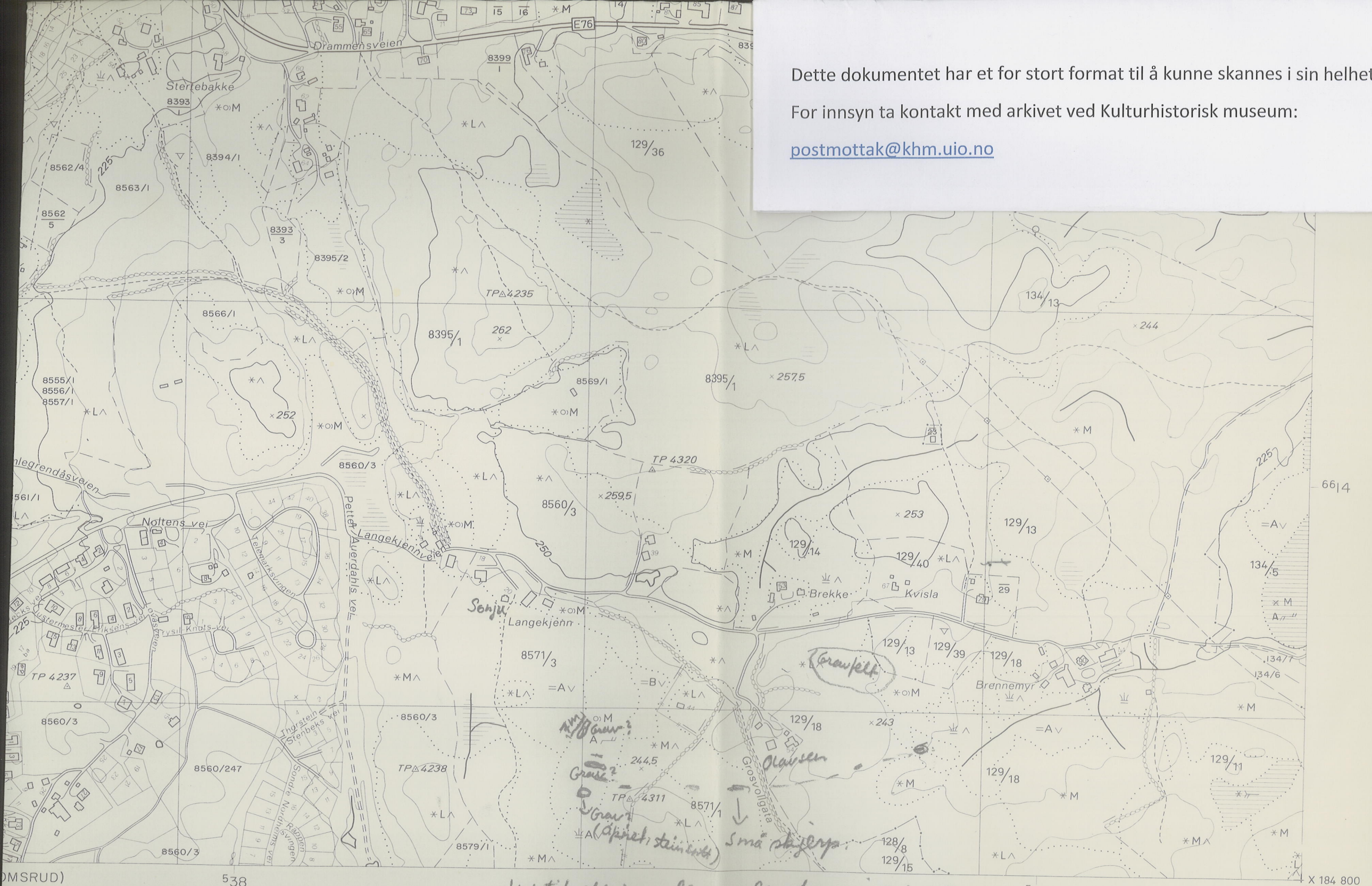
Høydegrunnlag: før 1954

**) Klustert fra 1700-tallet
Jeg har funnet brygges
etter minneringene fra
ca. 1750 → i en stein*

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

DMSRUD)

538

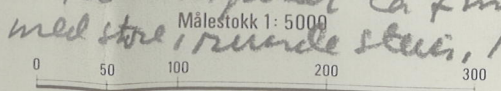
539

X 184 800
Y-57 600

- Formminne
- Freda kulturminne
- Hage, park
- Alle
- Fylling
- Skjæring
- Steinbrott
- Grustak, sandtak
- Steingjerde, gruve
- Skigard, tradgjerde
- Stottemur
- Dam
- Elveforbygning
- Terskel, tunnelinntak - uttak
- Begrensningslinje for ryddet areal

- Klopp
- Busslomme, moteplass
- Vegbom
- Lita ferje
- Kjørbart vad
- Kraftoverføring, posisjonsbestemte master
- Kraftoverføring uten posisjonsbestemte master
- Transformator i stolpe
- Transformatorstasjon
- Antennemast
- Telefonlinje, posisjonsbestemte stolper
- Telefonlinje, uten posisjonsbestemte stolper
- Pelebunt med lense
- Sjømærke

Inntil steingarden, nederst på jodet til
Seanyu, ligger en rektangulær ca 7 m lang
steinroyper med store, runde stein, i dette området
plass også
andre royper som kanskje kan være
graver. Her finnes også flere små
skjerp.

CD040-5-3	CD040-5-4	CE040-5-3
CD039-5-1	CD039-5-2	CE039-5-1
CD039-5-3	CD039-5-4	CE039-5-3

KONGSBERG BUSKERUD
KONGSBERG CD 039-5-2

Oslo, 17.2.88.

Arne Emil Christensen
Oldsaksamlingen

Jeg oversender herved noen detaljbilleder av helleristningene ? på flaberget foran våningshuset til Sønju i Langekjennveien, Kongsberg, samt gravrøyser ? 200 meter øst for gården, i fall de skulle være av interesse.

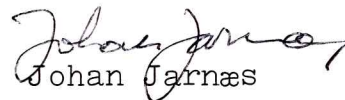
Bilde 1 viser båtfigur ? som ser ut til å høre sammen med figurene på bilde 2.

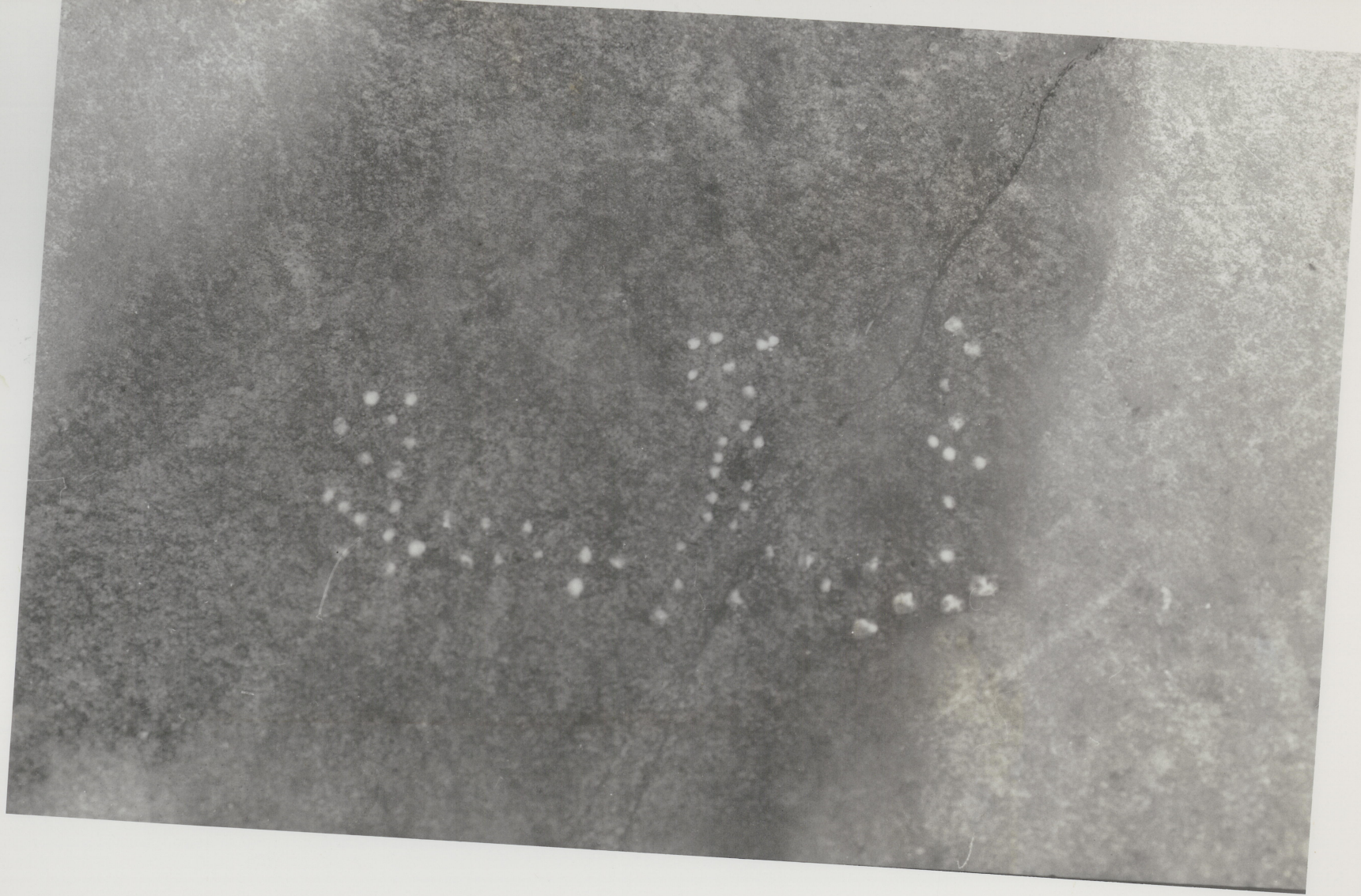
Røysene på bilde 3 og 4 ligger vis à vis hverandre. Røys på bilde 3 er ca. tyve meter lang, med et krater i den ene enden.

I nærheten er det flere små skjerp som virker svært gamle ut fra driftsform. Jeg har derfor spekulert på om gruvedrift kan ha vært det økonomiske grunnlag for helleristninger? og gravrøyser?.

Kopi av disse bilder er også oversendt Tom H. Haraldsen.

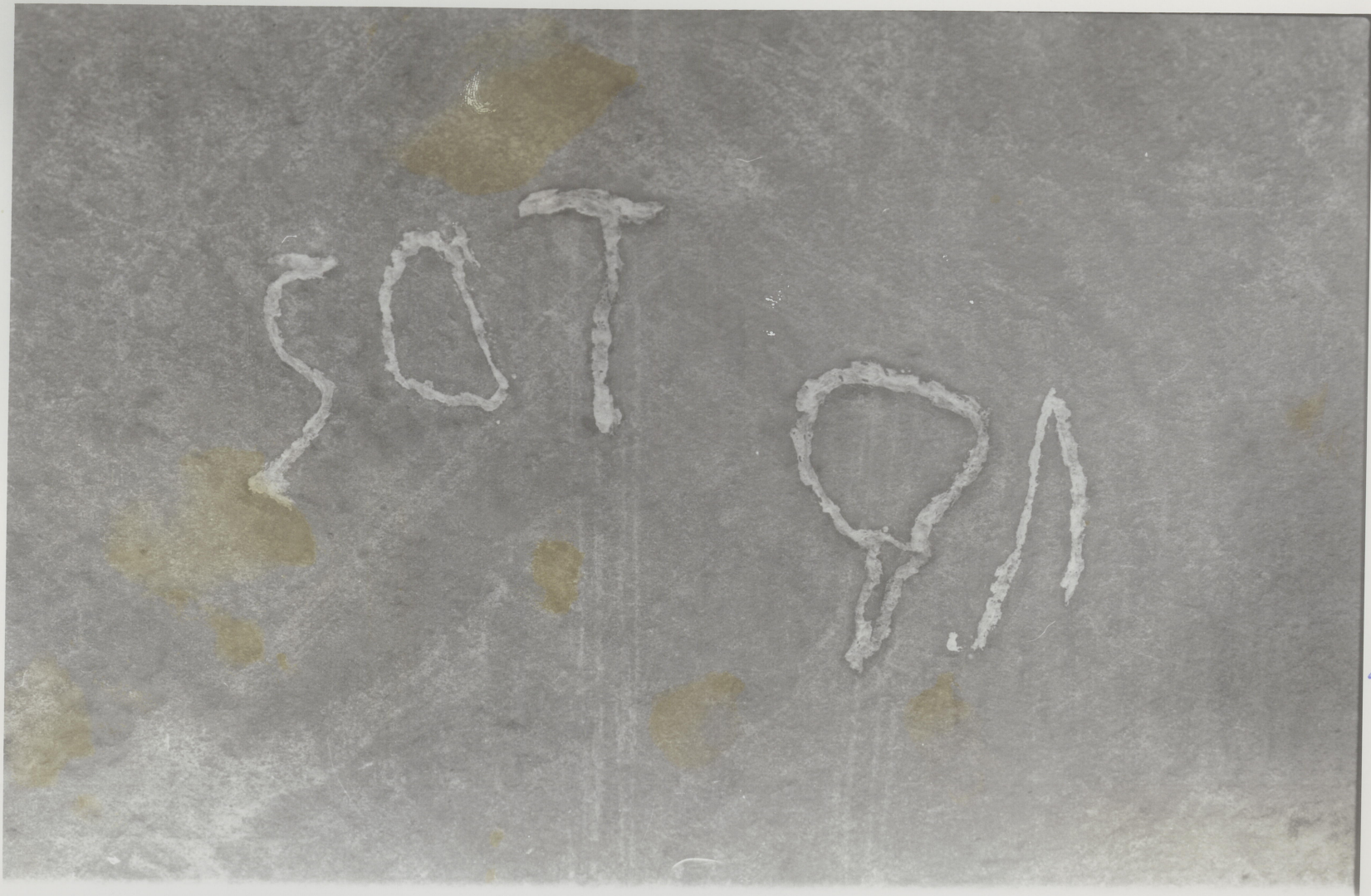
Hilsen

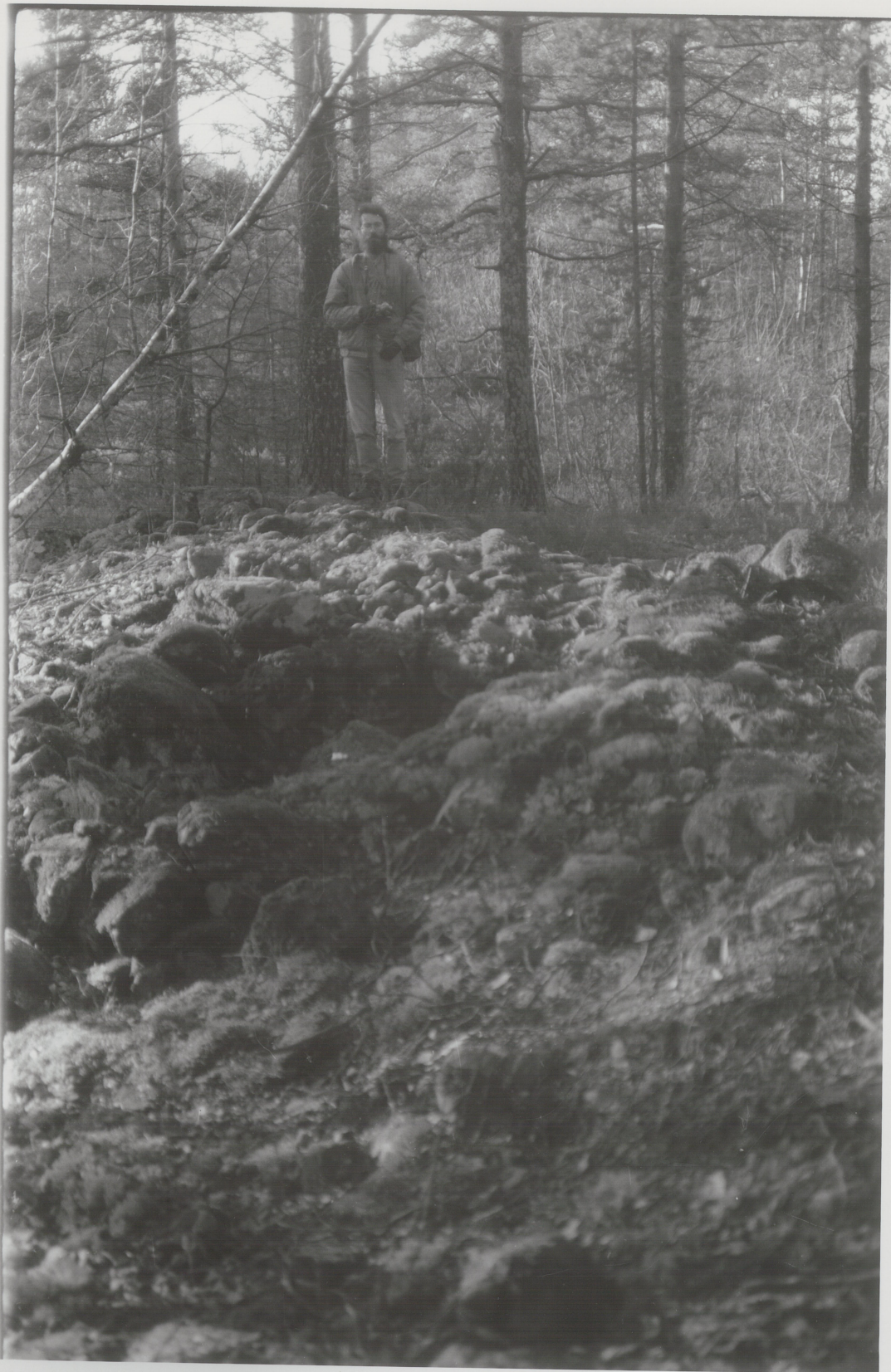

Johan Jarnæs

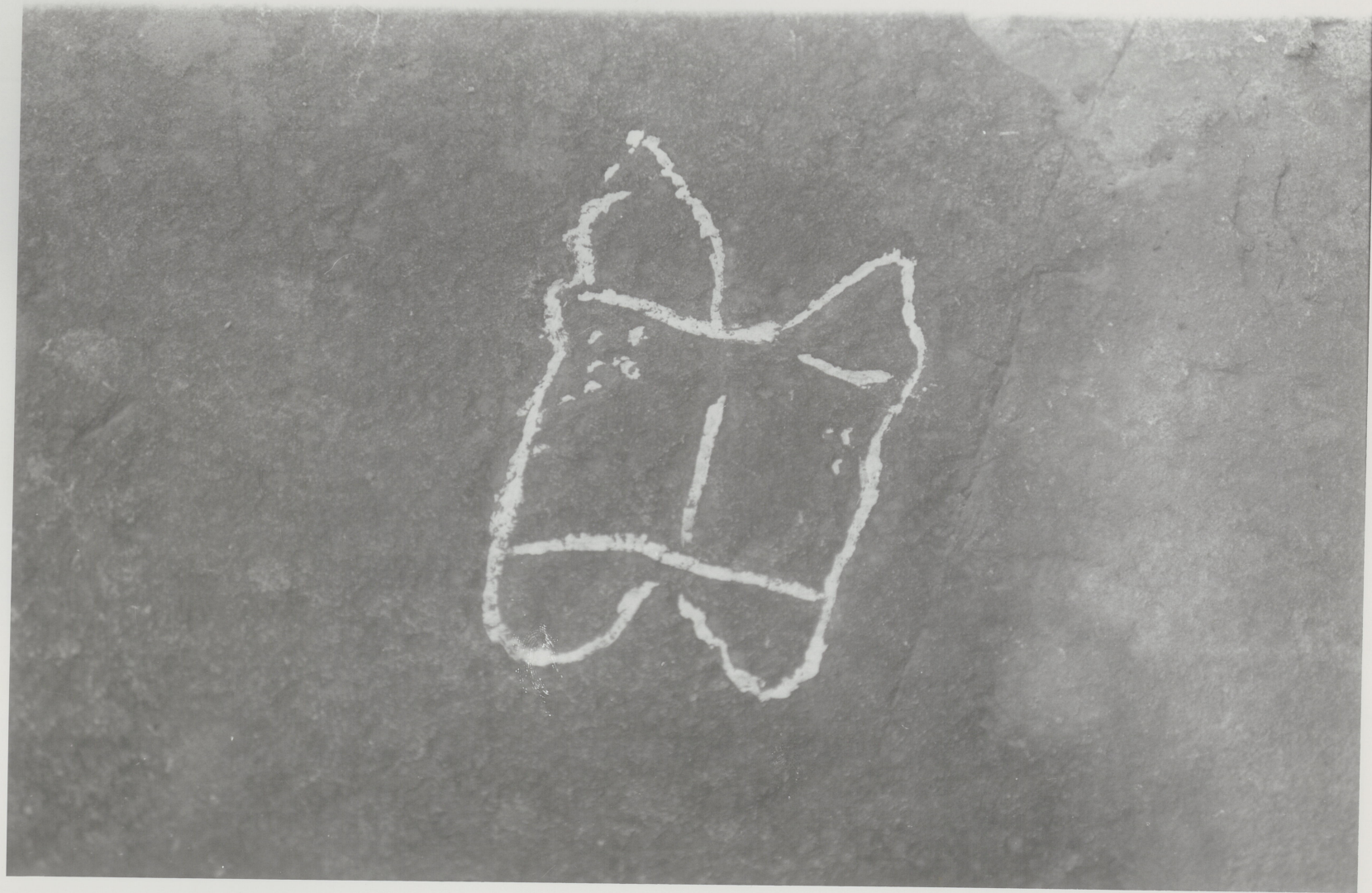

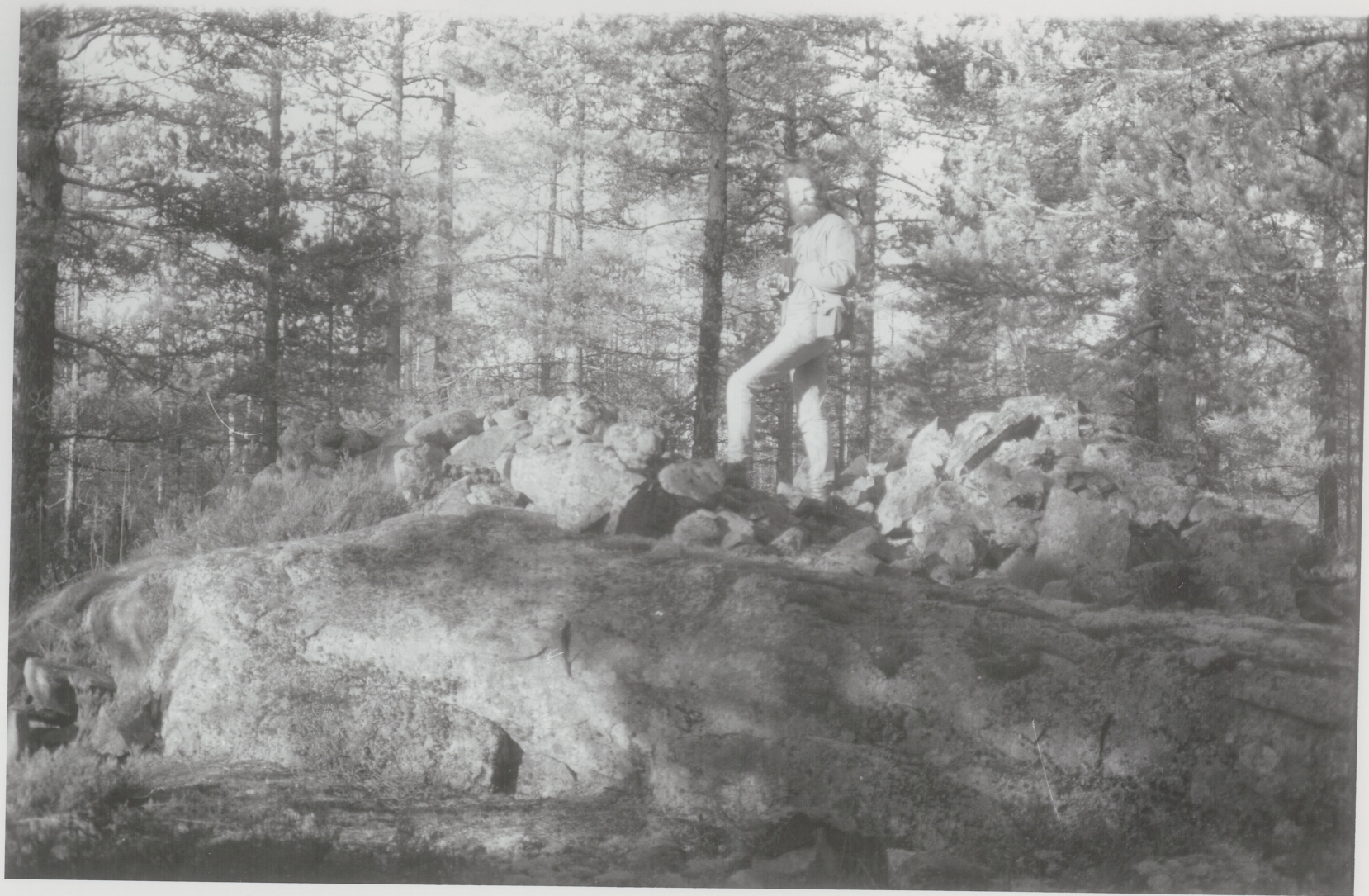
7

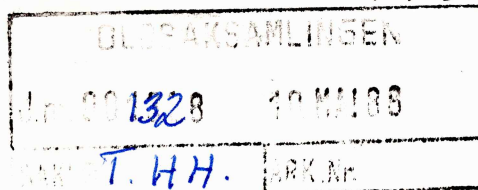

4

Johan Jarnæs
Stertebakke 7 B
3600 Kongsberg

Oslo, 9.5.88

Tom Haraldsen
Oldsaksamlingen,
Universitetet i Oslo

I helga kom jeg over to mulige graver til i området. De ligger begge på vestsiden av to lave koller, med utsikt mot det samme myrdrag/vann som strekker seg forbi plataået med "dyssen". Se kartskisse. Den ene har et krater i midten og har tydeligvis vært åpnet. En spalte åpner seg i fjellet under, og denne er blitt tettet igjen med en tørrmur ser det ut til. Begge røysene er forholdsvis flate.

Jeg har spekulert litt på hvordan det kan ha seg at tegn som er så like greske bokstaver fra før-klassisk tid befinner seg på helleristnings(?)feltet på tunet til Sønju. Er det bare en tilfeldig likhet, eller er det virkelig greske bokstaver kopiert f.eks. etter greske mynter? I så fall, kan det dreie seg om betaling for en handelsvare fra Gamlegrendåsen - sølv?

Hilsen

Johan Jarnæs
Johan Jarnæs

1 påvente av kart - håper skissen kan være til hjelp.

Hilse

Johann

Johan Jarnæs
Stertebakke 7 B
3600 Kongsberg

18.5.1988

Mag. art. Tom H. Haraldsen
Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo

Vedlagt oversendes kopi av brev fra dr. Weisgerber ved bergverks-
museet i Bochum. Jeg har spurt ham om man kjenner til magnetitt-
gruver fra steinalder/bronsealder.

Det vedlegges også en skisse over flere mulige funn i Langkjen-områ-
det. Skissen utfyller kartet jeg sendte deg.

Hilsen

Johan Jarnæs

Kopi til Arne Emil Christensen.

DEUTSCHES BERGBAU-MUSEUM

FORSCHUNGSINSTITUT FÜR MONTANGESCHICHTE

Mr.

Johan Jarnaes

Stensg. 40 a

N- 0454 Oslo 4

Norway

Technik- und Kulturgeschichtliche
Sammlungen und Dokumentationen
Lagerstättenkundliche und Paläontologische Sammlungen
Anschauungsbergwerk
Fachbibliothek

Bergbau-Archiv
Montanarchäologie
Industriearchäologie/Technische Denkmäler
Laboratorium für Grundlagenforschung zur
Erhaltung von Kulturdenkmälern
Laboratorium für Archäometrie
Photogrammetrie

Montanhistorische Zeitschrift: Der Anschnitt

Ihr Zeichen

Ihr Schreiben vom

Unser Zeichen

Tag

10.5.1988

Dear Mr. Jornaes,

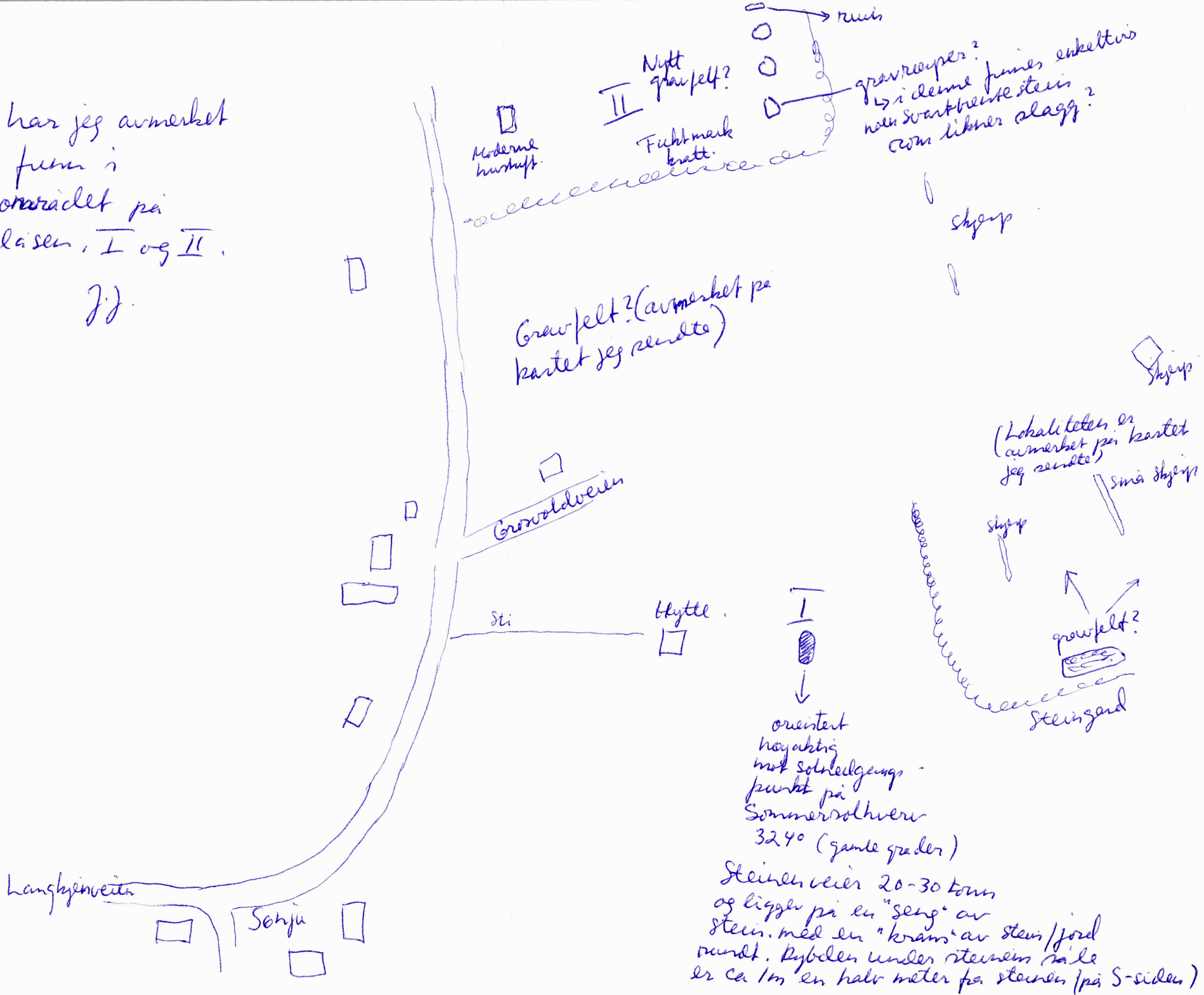
congratulations to your radiocarbon success. Now you have the proof. And I saw the echo in your newspapers. Thanks for the "vesttyske eksperter", but of course the museum would have appreciated to be named. The mining of iron ores for the pupose of religious use is at least 50 000 years old. There are numerous ochre mines from the Paleolithic known all over the world. Where red ochre was not available it was produced from haematite or magnetite, no doubt. So it might be that your mine was exploited for that. The use of red ochre is proved for the Neolithic and the Bronze Age.

Yours sincerely,

Dr.G.Weisgerber

På Skinnis har jeg avmerket
nye mulige funn i
Langkyis-området på
Gamle grendasen, I og II.

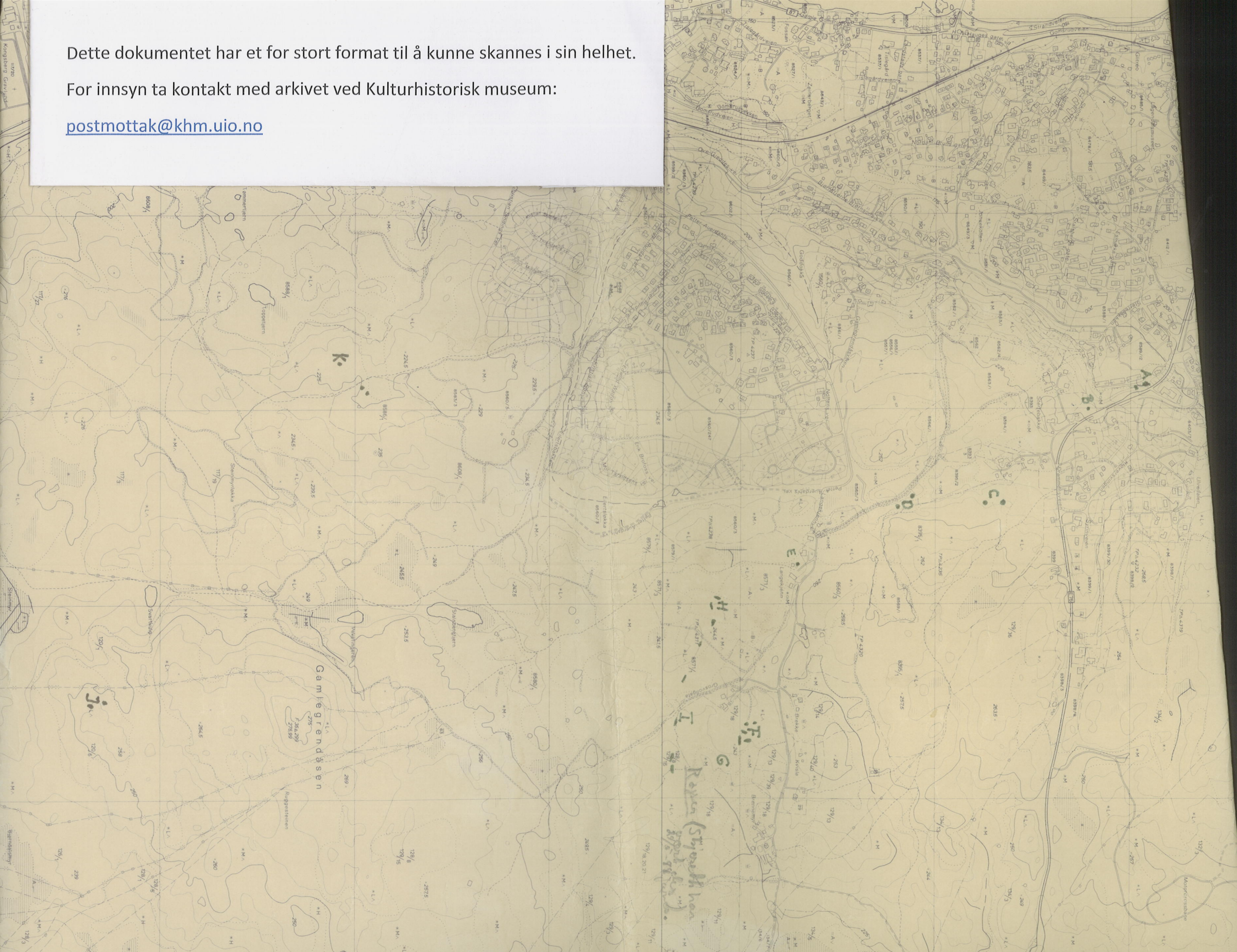
J.J.

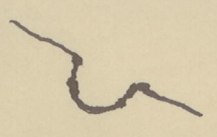
Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

- A. Primitive gruver, bak
Utøvere i Stortorshallen.
(Danne har fotos for
inndatelse med gruve-
komplekset ved "danne")
Sedimentære indikationer
på søkk.
- B. Baustein?
Ganger i fjellet hvor
mineral er hugget ut.
- C. "Dyrene" med gruve-
komplekset.
Civildatering fra gruve-
med indikasjon på
magnetitt (Fe₃O₄),
til 2200 b.p.
- D. Smale vind hugg-
ut i en kurtet-
gang, i flere meter
lange - på magnetitt?
(kan kurve til nord-
øst)
- E. Skalspropp,
helleristningen?
- F. Gravfelt: med
store steintøpper
- G. Helligsted? med
spidelmønter?
i stein, lapt etter
hverandre.
- H. Store gravrøyser?
- I. Småskip/gruver
(Fotog på søkk).
- J. Gravrøyser.
- K. Rest av gravrøyser,
lautastein?
(skip i nærheten)
- L. Gravrøyser,
leberet av
A.E. Christensen.
Selskapsgraver
i nærheten.

Johan Jarnæs
Stertebakke 7 B
3600 Kongsberg

Oslo, 27.6.88.

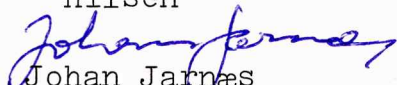
Dr. philos Arne Emil Christensen
Oldsaksamlingen
Oslo

Jeg viser til telefonsamtale 24.6.

Grunnen til at jeg skriver til deg i sakens anledning, er at jeg i går kom under vær med at Kongsberg kommune er i ferd med å anlegge et trykkvannsbasseng for Gamlegrendåsen i dette området. Vei er alt ført fram bare noen ti-talls meter fra selve plataået hvor funnene og gruvene befinner seg. Jeg var ikke klar over at dette bare var første byggetrinn, og at neste muligens kan skade graver (?) og steinsettinger (?). For alt jeg vet kan videre utbygging ta til umiddelbart. Til din orientering legger jeg ved en skisse av området med funn. På toppen av plataået står/ligger syv stein på snorrett linje (vekten på steinene er atskillige hundre kilo - noen veier nok godt over tonnet). Flere andre stein ordnet i rette linjer krysser denne linjen som synes orientert mot solnedgangspunktet for sommerv. Her er også en grav (?) brutt (?) ut av klippen og gjenfylt med stein. Igår oppdaget jeg at på flaberget som heller ned mot den største av disse fullstendig gjengrodde gruver, bare 4 m fra gruva, finnes en stor prikkhugget skålgrop. I sydkanten, bare 2 m fra gruva synes det å befinne seg et kammer, en hellekiste (?) under torven. En dekkstein (?) på 1,20 x 1,20 m (?) og ca. 60 cm tykk hviler på en mur som befinner seg godt under bakkenivå. Det hele er svært overgrodd, men det er mulig å se at åpninger mellom mur og dekkstein er omhyggelig spekket med steinfliser. En av dekksteinene er glidd ut, og i en glippe i torven kan man ane et hulrom under den største av dekksteinene. Denne gruva befinner seg 60-70 m n-ø for helleristningsberg hos Sønju (Langkjenn), og plataået med steinsettinger (?) befinner seg like ovenfor.

Vedlegg: skisse.

Hilsen

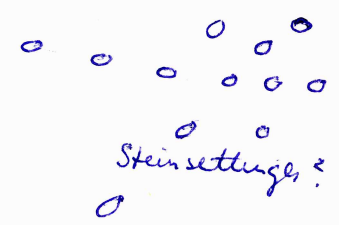

Johan Jarnæs

resert grav?

Øjenfykt grav?

grave.

Steinsettinger?

område for utbygging?

steingrav

Erikses

(NB! ser ut som myrpyttler)

grave

vei til kyrkegravstamning

grave

grave

skalgrøp

hellestøtte??

hellestøtte

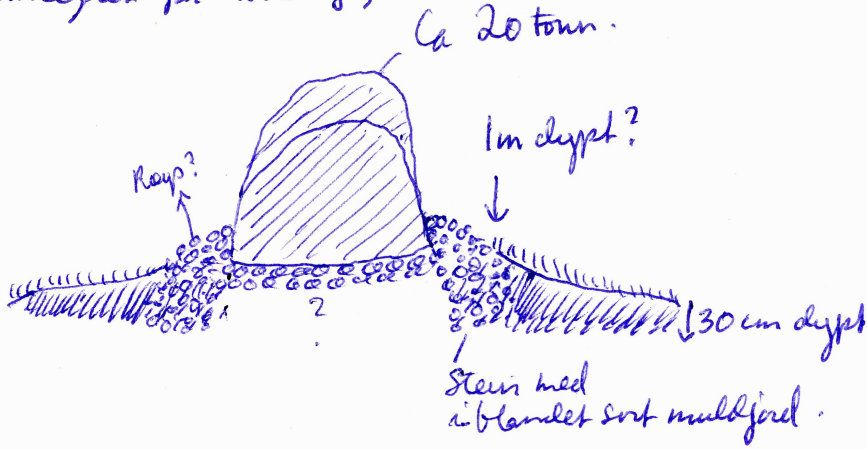

senju

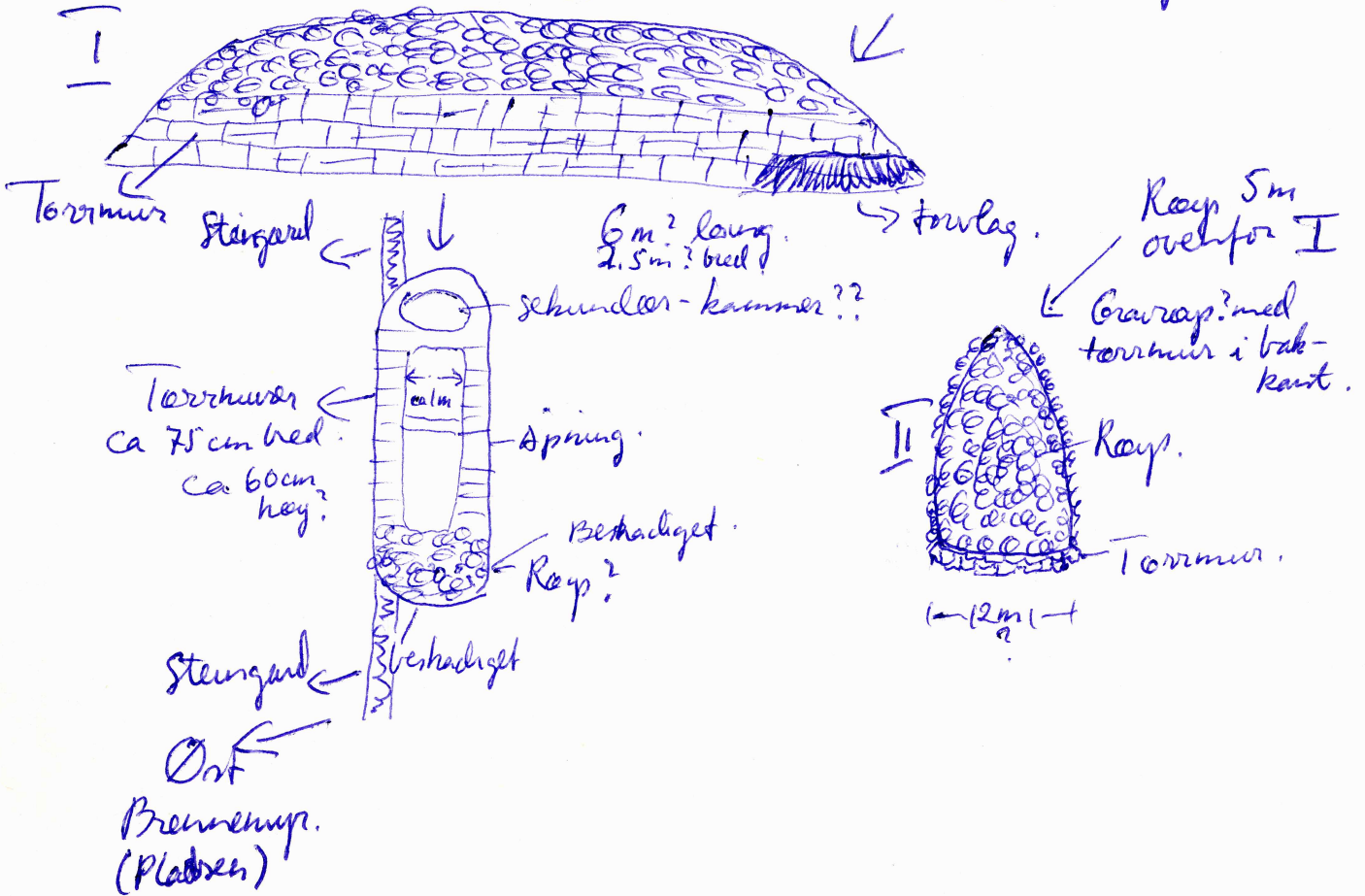
Kjære Tom
Sendes deg en rask skrive over noen av de mulige funn jeg
nevnte på telefonen sist.

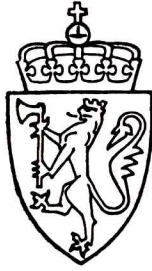
Hilse
Johan

En stein liggende 50 m bak (syd) for hytte
ca 200 m øst for Senju (mellom Senju og
Crowald gate.)
(50-100 m syd for steien
er gravfelt? med små skjeiv.)
inndegnet på kartet for reutte

Ruin, liggende delvis i steingard mot Brennemyr, syd
(Pladsen) fri bevis.
Kan manen ha vært en slik reip?

UNIVERSITETETS
OLDSAKSAMLING

FREDERIKS GATE 2
OSLO 1

Gårds/bruksnavn GAMMELGRENDÅSEN	
G.nr./br.nr.	
Kommune KONGSBERG	Fylke BUSKERUD
Sogn	Prestegjeld
Eier/bruker, adr.	
Gjelder: Innberetning om befarings	
Flyfoto	Kartref.
Innber./rapport/reg. ved: Arne Emil Christensen	Dato 30.6.1988

Den 30.6.1988 var Tom Haraldsen, Einar Østmo og undertegnede på Gammalgrendåsen. Foranledningen var en skålgropforekomst funnet og innmeldt av J. Jarnæs, Kongsberg.

Feltet består av to deler, begge glattskurte sva-berg, adskilt av torv.

Den ene delen er en enkeltstående presist hugget ristning fra nyere tid. I en sirkelformet krans er det hugget PI HD Anno 1742. Under dette er det hugget flere symboler som umiddelbart er vanskelige å tolke for undertegnede, men jeg mener å se et bål, en tønne og korslagte våpen, eller muligens hammer og bergsjern. Under de tre symbolene en M i sirkel.

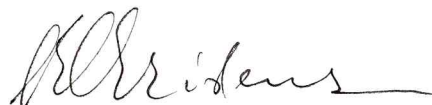
Det andre feltet har flere figurer, hugget i forskjellige teknikker. Skålgropene, 7 sikre er presist og glatt prikkhugget, et kvadræt med diagonaler og en midtlinje har tynne skarpe linjer som virker risset. Bergarten er såpass hard at dette neppe er tilfelle, skarp og presis meisel er det mest sannsynlige redskapet. Resten av figurene og innskriftene har en litt upresis, bustet kontur og ujevne bunner, huggingen kan være utført med pigg eller spissmeisel av stål.

Innskriften BABYLONSBY med snudd S og prikker over Y-ene er umiddelbart leselig, likeledes SOT. De øvrige figurer er dels bokstaver, dels vanskelig tolkbare. Flere steder er det spor av pigging som ikke gir mening, dette kan være påbegynte innskrifter/ristninger.

Gårds/bruksnavn GAMMELGRENDASEN	
G.nr./br.nr.	
Kommune KONGSBERG	Fylke BUSKERUD

Huggingen er etter all sannsynlighet skjedd i flere omganger. Skålgropene kan ikke dateres innen det lange tidsrom hvor det er sannsynlig at slike ble hugget. Kartusjen med datering er grei, 1742. Huggeteknikken på de øvrige tyder på at kvadratet og resten ikke er hugget samtidig. Innskriften BABYLONS BY er klart fra nyere tid, og karakteren av de øvrige antyder det samme. Feltet er et spennende eksempel på kombinasjonen skålgroper/"skrivarstein", og den daterte kartusjen er et viktig lokalhistorisk monument.

Ved samme anledning besøkt vi endel av de røyser i området sør for risningslokaliteten som var kartfestet av Jarnæs. I samtlige tilfeller er det overveiende sannsynlig at røysene er menneskeverk, men de har ingen likhet med kjente forhistoriske gravminner og må etter undertegnedes skjønn være et resultat av virksomhet i nyere tid, sannsynligvis i sammenheng med løkkeoppdyrkingen på Gammelgrendåsen.

Arne Emil Christensen

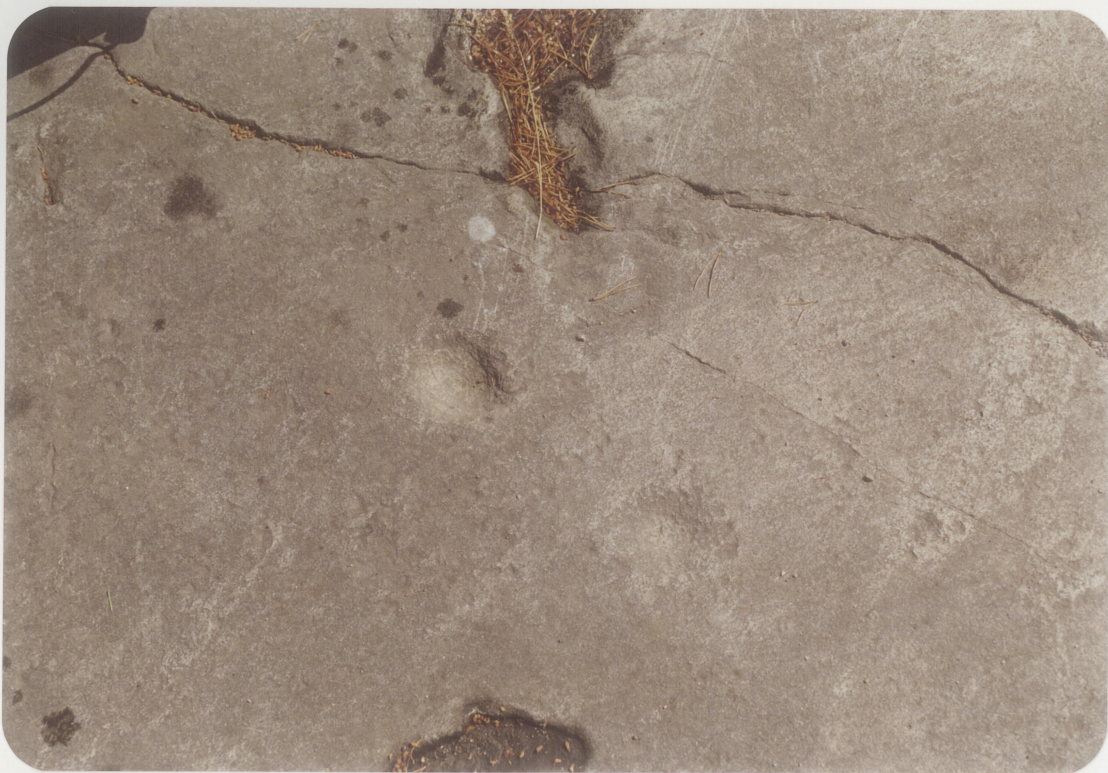
Gammelgrundåsen, Kongberg, Buskerud
Befaring 30/6-88

1700-talls kartusj, tørr og fuktet.

Gammelgränd äsen, Hongsberg, Buskerud
Befaring 30/6 - 88

2

Skälgrøper

Øversikt med skålgrøper, ristninger etc

Gamle grend åsen, Kongsberg, Buskerud

Befaring 30/6 - 88

Skålgrøper, figurer og innskrift- fabel

Bankegrändåsen, Kongsberg, Buskerud
Befaring 30/6-88

4

Ikke løkkel-figur

Im-skrift- og ikke løkkel-figur

Gamle grendåsen, Kongsberg, Buskerud
Befaring 30/6 - 88

5

Tilfeldig
hugging

Tom Haraldsen
fabler skål-
groper

Johan Jarnæs,
Stertebakke 7B,
3600 Kongsberg.

7. desember 1988.

3193/88 AEC/mh

BEFARING I LANGETJØNN - GAMLEGRENDÅSEN - KONGSBERG

Brev av 6.12.88.

Universitetets Oldsaksamling har for tiden et usedvanlig sterkt arbeidspress på grunn av utredningsarbeider i forbindelse med storflyplass på Hurum, planlagte gassledninger til Øst-Norge og utredningen i forbindelse med omorganiseringen av kulturminnevernet.

På grunn av dette er vi nødt til å prioritere ganske håndhendt, og jeg kan bare gjenta hva jeg sa i brev av 11.10 at rapporten vil bli oversendt så snart den er renskævet.

Beste hilsen

Arne Emil Christensen
leder for fornminneavdelingen

UNIVERSITETETS
OLDSAKSAMLING

FREDERIKS GATE 2
OSLO 1

Gårds/bruksnavn Gamlegrendåsen	
G.nr./br.nr.	
Kommune Kongsberg	Fylke Buskerud
Sogn	Prestegjeld
Eier/bruker, adr.	
Gjelder: Gamlegrendåsen i Kongsberg og diverse funn gjort av Johan Jarnæs, Kongsberg.	
Flyfoto	Kartref.
Innber./rapport/reg. ved: Tom H. Haraldsen	Dato September/ 12. desember 1988

2. september d.å. gjennomførte undertegnede sammen med Johan Jarnæs og Peder Danielsen en befaring på Gamlegrendåsen. Befaringen var foranlediget av en avtale mellom Arne Emil Christensen og Johan Jarnæs om en gjennomgang av Jarnæs' funn på Gamlegrendåsen.

Befaringen avslørte ingen nye sikre fornminner på Gamlegrendåsen. Det var planlagt å gjøre en omfattende fotodokumentasjon m.v. av de forskjellige objektene, men et forferdelig regnvær forpurret enhver ambisjon i så måte.

Funnene på Gamlegrendåsen kan imidlertid oppsummeres slik:

1. På Langetjenn er det prikkhuggete skålgroper, bergmannsskrot og en forsvarsrosett på en og samme bergflate. I tillegg finnes det andre innhugninger uten sikker form.

2. På kryss og tvers av Gamlegrendåsen løper det steingjerder som trolig er bygget i sammenheng med løkkevesenet på Kongsberg. Gjerdene er bygget av bruddstein og er bygget opp i en kistemursteknikk. Det er således forbrukt betydelige steinmengder til bygging av gjerdene. V for Langetjenn ? er det en kraftig steinkonstruksjon som er delt opp i flere små rektangulære "rom". Konstruksjonen er en del av et tradisjonelt steingjerde.

På svaberg rundt om i området er det et større entall røyser. Også disse er laget av bruddstein.

Gårds/bruksnavn Gamlegrendåsen	
G.nr./br.nr.	
Kommune Kongsberg	Fylke Buskerud

- 2 -

Røysenes ytterkant er gjerne lagt opp i forband.

4. På bergflater, helst plassert på brinken over fuktmark, ligger det flere steder asymmetriske røyser med vannrullet stein. De fleste har en lengde på 5-8 m, men det finnes også eksemplarer som er inntil 15 m lange. Bredden kan variere noe, men ligger vanligvis mellom 2 og 5 m. Spesielt i området S og SØ for Langetjenn finnes det flere slike røyser, jfr. Jarnæs' kart. Tilsvarende røyser finnes det også i N-enden av en ny vei som er fremført NV-over fra Langetjenn.

5. I markskillet N for eiendommen Brekke, gnr. 129, bnr. 14, mellom dyrket mark og et område med svaberg er det en brønn som er delvis eller helt hugget ut i berget. Brønnen skal ifølge Jarnæs ha stor dybde. Jarnæs antar at det er en gruve. Ifølge ham er gruva ikke tatt med i Sølvverkets liste over slike. Jarnæs har en avtale med Kongsberg kommune om å tømme denne i høst.

6. En rekke steder i området er det plasser hvor a) isen har revet løs fjell, b) en har fått frostsprengt fjell, c) en har tatt stein forsettlig ut av berget.

7. På Laugetrudkollen ligger det en bronsealderrøys.

Øvrige funn, som groper, bautasteiner, dysse, steinrekker m.m. er etter mitt skjønn sannsynlige naturdannelser. Blant annet er det på berget nord for Brekke to rekker med stein som krysser hverandre. Den lengste rekka består av minst 7 blokker, som har en størrelse på omlag 1/2 kubikkmeter. I tilknytning til disse steinene ligger det også et mindre antall blokker av tilsvarende størrelse.

Kommentarer:

Ad. 1. Skålgropene på feltet er den eneste objektgruppe som trolig er førhistorisk. Den øvrige hugging og innrissing på berget er trolig fra nyere tid.

Ad 2. Steingardene er kontrollert og prøvegravet av kulturgeograf Stefan Höglin. Höglin er av den oppfatning at steingardene trolig er nyere tids og hører til løkkevesenet på Kongsberg.

Ved befaringen 2. september ble jeg vist en konstruksjon med flere små rektangulære rom. Muligens

Gårds/bruksnavn Gamlegrendåsen	
G.nr./br.nr.	
Kommune Kongsberg	Fylke Buskerud

- 3 -

kan angjeldende konstruksjon være grunnmuren i et langt, smalt hus, som anslagsvis er 2,5 m bredt og ca. 15 m langt. Jeg har sett en tilsvarende tuft i Hå kommune på Jæren. Etter undersøkelse viste tuften seg å være fra 1700-tallet. Det må imidlertid foretas prøvestikking m.v. for at det skal være mulig å gi en skikkelig vurdering av objektet.

Systemet med steingarder reiser en rekke uløste spørsmål. Hvorfor har en hegnet inn store bergflater uten gress eller jordarealer? Har steinene som er brukt ligget løse på fjellet som frostsprengt bruddstein, eller er den brutt med hegning for øye?

Ad 3. Jeg har tidligere antatt at bruddsteinsrøysene er rydningsfenomener. Steinmengdene er imidlertid urimelig store i forhold til de jordvidder som finnes på Gamlegrendåsen. Steinrøysene kan ha fremkommet som et avfallsprodukt etter overflatebrudd etter sølv, eller ved at steinen er brutt og lagret til ett eller annet formål.

Ad 4. Disse røysene er etter mitt skjønn svært problematiske. Det synes urimelig at de skulle være bronsealder røysen som er desimert. Antallet røysen er for stort, samtidig er det fint lite rullestein i steingardene, slik at røysene neppe har vært brukt som massetak for disse. Rent hypotetisk kan en tenke seg at rullesteinsrøysene er fremkommet ved at man har diket ut svært grunne myrer og småvann i området, da det ser ut til å være noe løsmasser i området i forbindelse med terrengsøkk som nå har myr, eller hvor det står vann. Grøfting flere steder viser at så er tilfelle. Dersom dette er en riktig antakelse er det rimelig at jordbrukeren har våret steinen opp på fjellet like ved for å frigi dyrbar mark, samtidig som en har fått drenert bort uønsket vann. Røysene kan derfor være dyrkingsfenomener som hører sammen med etableringen av de mange små plasser på Gamlegrendåsen hvor jorda den dag i dag, nok er noe mer fuktig enn hva som kan være ønskelig..

Ad 5. Hvorvidt nevnte objekt er en gruve eller ikke lar seg vanskelig avgjøre før brønnen er tømt. I og med at det finnes sølv i dagen på Gamlegrendåsen må en forvente at det har vært skjerp og muligens gruvedrift i området før Christian IV satte i gang industrialiseringen og gruvedriften på Kongsberg. Det er således ingen ting i veien for at Jarnæs' hypotese om at en her har en eldre gruve,

Gårds/bruksnavn Gamlegrendåsen	
G.nr./br.nr.	
Kommune Kongsberg	Fylke Buskerud

kan vise seg å være riktig.

Ad 6. Jeg vet at Dons fra Geologisk museum har vært og sett på funnene fra Gamlegrendåsen ved et par anledninger, angivelig for å se på dagbruddene som Jarnæs mener å ha funnet i området. Det er mulig at han kan kaste noe lys over hvorledes slike dagbrudd, overflategrupper etc. kan se ut.

Ad 7. Johan Jarnæs' letevirksomhet på Gamlegrendåsen har medført at vi nå kjenner skålgroper og en bronsealderrøys i området. Forsåvidt kan det meget vel dukke opp flere slike objekter.

Konklusjon: Til nå kjennes det på Gamlegrendåsen skålgroper og en bronsealderrøys. De øvrige objekter som er påpekt av Jarnæs rundt om på Gamlegrendåsen er trolig dels naturfenomener, dels objekter som kan knyttes til gruvevirksomheten på Gamlegrendåsen og dels objekter som er fremkommet som en følge av jordbruk. Å utarbeide en kronologisk analyse vedrørende de mange objekttyper på Gamlegrendåsen er det neppe vår oppgave, å stå for. Det er imidlertid en rekke uklare forhold vedrørende flere av objektgruppene, slik at Oldsaksamlingen burde se nærmere på disse i forbindelse med de reguleringsplaner som vil komme for Gamlegrendåsen. I denne sammenheng bør en prioritere en prøvegravning i en av rullesteinsrøysene og fremfor alt følge opp arbeidet, eventuelt tømmingen, av gruva/brønnen på Brekke. Etter mitt skjønn burde det innledes et bredere samarbeid med Geologisk institutt v/Dons og Bergverksmuseet for å finne ut hvorledes det forholder seg med gravene i området og muligheter for å kunne påvise dagbrudd m.v.. Førhistoriske gruver er stadig mangelvare i vårt arkeologiske materiale.

Tom H. Haraldsen